

16+

Мін

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 3 (5313) 24 студзеня 2025 г.

ISSN 0024-4686

26 студзеня 2025
ВЫБАРЫ ПРЭЗІДЭНТА
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Важны кожны голас !

Алесь КАЗЕКА

Адзінства

Гомель, Мінск, Магілёў,
Віцебск, Гродна і Брэст,
Праз любоў да Радзімы-матулі,
Моц і славу сваю непахісна штодзень
Марафонам адзінства нітуюць.

Беларускай зямлі аднаўляецца твар.
Ад вятроў ліхалецця і хмараў
Ахінае яе мужны волат-ваяр —
Наш народ незалежнай дзяржавы.

Сцяганосцам упэўнена ў заўтра ідзе,
Абмінаючы беды-нягоды.
За сабою народы сусвету вядзе —
Да адзінства, да міру, да згоды.

Беларусі давеку рунець і цвісці!
Росквіт наш, па вялікім рахунку,
Будзе явай заўжды, калі разам ісці
І глядзець у адным накірунку.

Наталля ЖЫЗНЕЎСКАЯ

За будучыню Беларусі

Не выкінуць з гісторыі старонкі,
Дзе продкі пражылі нялёгка лёс.
Цяпер сучасны лад гучаннем звонкім
Жыццё ўздымае песняй да нябёс.

Мой светлы край, табой я ганаруся!
З упэўненасцю ўсім хачу сказаць —
За будучыню роднай Беларусі
Павінен кожны голас свой аддаць.

Няхай спяваюць птушкі ў мірным небе
І зіхацяць у полі васількі,
А ў цёплай хаце пахне свежым хлебам
Ды пішуцца шчаслівыя радкі!

Фота БелТА, Кастуся Дробава,
Віктара Драчова

Яркія падзеі, якія аб'ядноўваюць

У Мінску на гэтым тыдні праходзіць фінальны этап рэспубліканскай грамадска-культурнай акцыі «Марафон адзінства». Больш за 70 яркіх падзей, уключаючы канцэрты, майстар-класы і ўнікальныя праекты, ладзяцца штодзённа з панядзелка да нядзелі. Анансуючы запланаваныя мерапрыемствы, кіраўнік рабочай групы па арганізацыі і правядзенні «Марафону адзінства» Ганна Лукашэнка падкрэсліла: «Я ўпэўнена, што марафон не застанецца незаўважаным жыхарамі сталіцы. Кожны ахвотны зможа знайсці нешта для сябе — як забаўляльнае, так і пазнавальнае — і стаць удзельнікам свята адзінства».

Фінальным акордам марафону стане вялікі канцэрт, які пройдзе сёння на «Мінск-Арэне». «Канцэрт збірэ больш за 10 тыс. гледачоў і стане зусім новым, унікальным шоу. Ён не будзе паўтараць папярэднія этапы марафону і будзе пабудаваны па іншых прынцыпах. Галоўны акцэнт — на сучаснай Беларусі. Мы гаворым аб тым, якія мы, чым ганарымся і што нясем у будучыню», — адзначыла Ганна Лукашэнка.

Ахапіць усё, што адбываецца гэтымі днямі ў рамках такой маштабнай акцыі, на старонках штотыднёвай газеты немагчыма, таму прапаноўваем нашым чытачам пазнаёміцца з некалькімі цікавымі выстаўкамі, што праходзяць у розных лакацыях горада.

Зафіксаваная энергія

У Нацыянальнай бібліятэцы ў рамках «Марафону адзінства» працуюць адразу некалькі ўнікальных выставак. Адна з іх, прысвечаная акцыі, яе своеасаблівы летапіс — фотавыстаўка БелТА «Калі адзіныя мы! Яркія і значныя моманты «Марафону адзінства»».

Генеральны дырэктар агенцтва Ірына Акуловіч расказала, што экспазіцыя адлюстроўвае светлую энергію адзінства, перадаючы яркія моманты маштабнай акцыі, якая аб'яднала ўсю краіну. Усяго ў Мінску працуюць чатыры выстаўкі БелТА. Тры з іх ужо добра знаёмыя: «Паралельныя сусветы», «Беларусь сучасная», «Беларусь. Узлёт».

Ірына Акуловіч падкрэсліла, што новая экспазіцыя ў Нацыянальнай бібліятэцы мае асаблівае значэнне. «Ідэя назвы — «Калі адзіныя мы! Яркія і значныя моманты «Марафону адзінства»» — належыць арганізатарам марафону. Калі ты пераязджаеш з горада ў горад, бачыш усё на свае вочы, узнікае адчуванне, што гэтыя ўражанні нельга страціць», — падзялілася генеральны дырэктар. Па словах Ірыны Акуловіч, выстаўка падкрэслівае энергію «Марафону адзінства».

«Абсалютна кожная фатаграфія, кожны планшэт нясуць светлую энергію адзінства. Мы хацелі паказаць, што наша краіна непадзельная, і гэтая ідэя лягла ў аснову экспазіцыі: замест разбіўкі па гарадах быў створаны агульны калаж», — адзначыла яна.

Вольга МЯДЗВЕДЗЕВА

Нефарматнае спатканне з тэатрам

Яшчэ адна цікавая выстаўка ў сценах Нацыянальнай бібліятэкі — «Вялікі тэатр Беларусі: Гісторыя. Ідэі. Здзяйсненні». Яна дорыць наведвальнікам магчымасць трапіць у сапраўднае закуліссе Вялікага тэатра Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены ўнікальныя партрэты, афішы, касцюмы, кожны з якіх пераносіць у іншыя часы і акунае ў атмасферу магіі стварэння вялікага мастацтва.

Падчас адкрыцця генеральны дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Кацярына Дулава адзначыла:

— Гэта ўнікальная падзея, таму што такой прасторы, арганізаванай сіламі тэатра, яшчэ не было ў яго гісторыі. Сёння мы ўпершыню выйшлі за межы нашай гістарычнай пабудовы. І тут паказана пэўная логіка падзей, якая суправаджае як гісторыю тэатра, так і яго персаналі, а таксама сучаснасць і ўсё, што мы робім цяпер. Нават сама арганізацыя гэтай выставачнай прасторы тут, у Нацыянальнай бібліятэцы, была для нас нечаканай. Разумеецца, тое, што мы назіраем у тэатры, — гэта жыццё. А тут Вялікі тэатр «загаварыў» нібы кніга. Мы ідзем і чытаем яго гісторыю, адсочваем асноўныя, ключавыя этапы развіцця. І, на мой погляд, прапанава арганізатарам «Марафону адзінства» паказаць Вялікі тэатр з гэтага абсалютна нікому невядомага, закуліснага, гістарычнага ракурсу — вялікая ўдача. Я ўдзячна за такую магчымасць. Таму што і мы самі зразумелі, што надышоў час для арганізацыі музейнай прасторы ў нашым тэатры.

Алена ДРАПКО

Працягваць традыцыі

З беларускім народным мастацтвам можна пазнаёміцца ў гандлёвым цэнтры «Першы Нацыянальны гандлёвы дом» на выстаўцы «Зямля таленавітых людзей». ДВГА «Белмастацпромыслы» дорыць

мінчанам і гасцям сталіцы магчымасць пазнаёміцца з унікальнымі вырабамі, створанымі айчыннымі майстрамі. На выстаўцы прадстаўлены яркія і незвычайныя прадметы мастацтва, сакрэты стварэння якіх перадаюцца з пакалення ў пакаленне і ўжо даўно сталі важнай часткай нашай самабытнай культуры.

У праекце ўдзельнічаюць усе прадпрыемствы аб'яднання, і кожнае прадстаўляе сваю ўнікальную прадукцыю. Тут можна ўбачыць і розныя тэхнікі лоза- і саломалляцтва, вырабы з дрэва і тэхніку «Сожская скань», якую ўдзельнічаюць мастацкіх вырабаў «Любна». Навукова-вытворчае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства беларускіх народных рамёстваў «Скарбніца»

«Так могуць працаваць толькі апантанія людзі»

Адчуць Беларусь можна праз культуру краіны. І асобным пунктам у ёй значыцца кіно — як мастацтва, здольнае ахапіць вялікую колькасць гледачоў адначасова. Таму ў гэты час варта звярнуць увагу на выстаўку «Век беларускага кіно», што арганізавана Нацыянальным гістарычным музеем Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм» і працуе ў гандлёвым цэнтры «Palazzo» ў Мінску. Старыя рарытэжныя кінакамеры, рэчы, якія можна было бачыць у розных стужках, нават касцюмы герояў знакавых фільмаў уцягваюць у таямнічы свет кіно, якое за 100-годдзе напрацавала вялікую спадчыну і дапамагае зразумець...

— ...Па-першае, нашу гісторыю, — адзначае міністр культуры Рэспублікі Беларусь Руслан Чарнецкі. — Таму што на «Беларусьфільме» створана вялікая колькасць фільмаў пра Вялікую Айчынную вайну: гісторыі абсалютна розныя па сюжэце, па адлюстраваных падзеях, па эмацыянальнай напоўненасці і жанрах. І больш даўняя гісторыя была адлюстравана кінамайстрамі, напрыклад, як у фільме «Дзікае паляванне караля Стаха» паводле містычнага твора Уладзіміра Караткевіча. Калі паглядзець, што прадстаўлена на выстаўцы, а пасля больш глыбока пацікавіцца рознымі фільмамі, то можна ўбачыць, наколькі таленавітыя нашы творцы, якія стварылі шэдэўры беларускага кінамастацтва. Наколькі яны былі нераўнадушныя і зараджаныя ідэяй несці разумнае, добрае, вечнае. Каб працаваць у кіно, трэба валодаць пэўнымі рысамі характару. Калі глядзіш фільм, здаецца, што гэта проста. А дзеля гэтага працуе вялікая каманда, часам у складаных умовах: гэта 12-гадзінныя змены, а яшчэ даехаць і з'ехаць з месца здымкаў, рознае надвор'е, іншыя ўмовы... Так могуць працаваць толькі апантанія людзі,

даследуе і аднаўляе касцюмы з розных рэгіёнаў Беларусі.

Падчас работы выстаўкі дзейнічаюць майстар-класы, дзе можна навучыцца тэхніцы саломалляцтва і лозапляцтва, зрабіць невялічкі выраб з дрэва і далучыцца да самабытнай культуры нашых продкаў.

Сапраўдным дзіяментам праекта з'яўляюцца сусветна вядомыя слуккія паясы. Супрацоўнікі выстаўкі з задавальненнем пазнаёмяць наведвальнікаў з гісторыяй стварэння, тонкасцямі іх вытворчасці і значэннем кожнага элемента.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

якія сапраўды хочуць пра нешта распавесці іншым. Паказаць, якія вялікія былі нашы дзяды і прадзеды, засведчыць, якімі таленавітымі з'яўляюцца цяпер іх нашчадкі. Пра гэта і распавядае выстаўка.

Ларыса ЦІМОШЫК
Фота БелТА і Кастуся ДРОБАВА

Філасофія станаўлення лідара

У Нацыянальнай бібліятэцы прэзентавалі кнігу «Наш Прэзідэнт»

Аўтарскі калектыў дакументальна-біяграфічнага нарыса — Аляксандр Радзькоў, Наталля Эйсмант, Уладзімір Пярцоў і Аляксандр Карлюкевіч — не ставіў перад сабой задачу напісаць біяграфію Аляксандра Лукашэнкі, а тым больш раскрыць пэўныя шакавальныя кулурныя палітычнага жыцця. Ключавы лейтматыў — нагадаць, які шлях прайшоў і кожны дзень праходзіць наш Прэзідэнт, паказаць, колькі нацыянальны лідар зрабіў і працягвае рабіць для нашай краіны, кожнага беларуса.

Кніга, якая выйшла ў выдавецтве «Беларусь», складаецца з трох раздзелаў: «Старт у вялікае жыццё» (пра найбольш асабістае: карані, дзяцінства, вучобу ва ўніверсітэце, службу ў савецкай арміі і г. д.), «Справа ўсяго жыцця — Беларусь» (паказаны кірункі развіцця краіны, якім Прэзідэнт удзяляе вялікую ўвагу) і «Прэзідэнтамі нараджаюцца...» (аб мудрасці жыццёвых дарог, міжнароднай тэматыцы, сяброўстве Аляксандра Лукашэнкі з сусветнымі лідарамі, падзеях няпростага 2020 года). Той, хто возьме ў рукі ўнікальнае выданне, азнаёміцца і з эксклюзіўнымі матэрыяламі: патрымае ў руках копіі дакументаў з прэзідэнцкага архіва — яго камсамольскую характарыстыку, студэнцкую залікоўку, рукапісы тэзісаў, зробленых падчас падрыхтоўкі да найважнейшых падзей, і інш.

«Вельмі важна ў чалавека, які возьме ў рукі гэтую кнігу, выклікаць пачуццё датычнасці да прэзідэнцкай работы, яго лёсу», — падкрэсліла прэс-сакратар Прэзідэнта Беларусі Наталля Эйсмант, якая расказала, як стваралася ўнікальнае выданне.

Па яе словах, кіраўнік дзяржавы працягнуў час нічога не ведаў аб гэтай рабоце. «Многія людзі, якія працуюць побач з Прэзідэнтам і не толькі, цудоўна ведаюць адносіны нашага Прэзідэнта да падобнага кшталту матэрыялаў, твораў аб ім, — звярнула ўвагу прэс-сакратар беларускага лідара. — Ніякага „важдзізму“ — гэта наш лозунг і дэвіз. У нас на падобныя рэчы адназначнае табу. Мы ўсе разумеем, што кніга аб Прэзідэнце — гэта тая кніга, якую кожны будзе разглядаць пад мікраскопам. У першую чаргу сам Прэзідэнт, нашы людзі, апаненты. І ўсё ж, нягледзячы на ўсе гэтыя абставіны, пасля доўгага часу пошуку, сумненняў мы за гэтую справу вырашылі ўзяцца».

У жніўні 2024 года кніга (як здавалася аўтарам, ужо ў цалкам падрыхтаваным выглядзе) лягла на галоўны працоўны стол нашай краіны. «Мы ведаем, Прэзідэнт кнігу паглядзеў: не было ніякіх ацэнак, ніякіх рэакцый, — распавяла Наталля Эйсмант. — Было адзінае даручэнне — гэтую кнігу павінны пачытаць людзі, розныя людзі: розных узростаў, сацыяльных груп, людзі нашы, людзі палітычна нейтральныя. Натуральна, мы даручэнне Прэзідэнта выканалі. Кнігу пачыталі праграміст і пенсіянер, дэпутат і дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі, кіраўнік аднаго з нашых цэнтральных СМІ, пачыталі профільныя эксперты па розных кірунках. У кожнага з тых, хто глядзеў гэтую кнігу, былі свае заўвагі, прапановы — яны падыйшлі вельмі адказна. Натуральна, у многім мы ўлічылі гэтыя заўвагі. Удзел у рабоце над кнігай прымала вялікая колькасць людзей — гэта яшчэ такая і экспертна-народная праца».

Прадбачачы пытанне аўдыторыі, чаму менавіта кніга, заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь, доктар педагагічных навук, прафесар Аляксандр Радзькоў адзначыў, што ў адрозненне ад сродкаў масавай інфармацыі і сацыяльных сетак кніга — гэта філасофія. Па яго словах, у Аляксандра Лукашэнкі лідарскія якасці закладзены ад нараджэння. «Чалавек, якога прырода вызначыла, узначаліў краіну, стаў лідарам нацыі, — звярнуў увагу Аляксандр Радзькоў. — І ён гэта сам паслядоўна разумее». І аўтар кнігі пацвердзіў гэта на канкрэтных прыкладах з розных жыццёвых этапаў кіраўніка дзяржавы. Воля, прага ведаў, арганізацыйнасць, вызначэнне аўтарытэтных людзей, якіх трэба паслухаць, адказнасць у прыняцці рашэнняў — адны з тых рыс, якія вызначаюць лідарскія якасці Прэзідэнта.

Па словах дырэктара выдавецтва «Беларусь», старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандра Карлюкевіча, гартаючы старонкі кнігі «Наш Прэзідэнт», пановаму пачынаеш глядзець на суверэнную Рэспубліку Беларусь, спалучаючы яе старонкі з асобай Аляксандра Лукашэнкі. «Хацелася б, каб такія эмоцыі былі асабліва ў маладых чытачоў, — удакладніў ён. — Гэта дапаможа ўзброіцца іншым пунктам гледжання, убачыць, якіх намаганняў каштуе пабудова краіны, як у многім яе развіццё залежыць ад фарміравання асобы. Жадаю, каб эмоцыі, атрыманыя ў ходзе прачытання, дапамаглі здзейсніць шмат годных учынкаў у імя нашага, як кажа Прэзідэнт, кавалка зямлі, любімай суверэннай Беларусі».

Як заўважыў намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Уладзімір Пярцоў, кніг аб кіраўніках дзяржаў дастаткова вялікая колькасць і гэта разнажанравыя выданні. «Дзесьці чыстай вады біяграфія, дзесьці — публіцыстыка, фотаальбомы, дзесьці — набор цытат з розных сродкаў масавай інфармацыі, нават публікацыі з аднаго агенцтва, але гэта быў не наш шлях, — удакладніў ён. — Наша кніга багатая не толькі на дакументальна-біяграфічныя нарысы, уяўляе маналітны нарыс, які складаецца з трох частак. Яна багатая на вялікую колькасць дакументальных матэрыялаў, якія знаходзяцца ў архівах Адміністрацыі Прэзідэнта, прэс-службы Прэзідэнта, інфармацыйнага агенцтва БелТА, іншых выдавецтваў і сродкаў масавай інфармацыі».

Прадбачачы пытанне аўдыторыі, чаму менавіта кніга, заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь, доктар педагагічных навук, прафесар Аляксандр Радзькоў адзначыў, што ў адрозненне ад сродкаў масавай інфармацыі і сацыяльных сетак кніга — гэта філасофія. Па яго словах, у Аляксандра Лукашэнкі лідарскія якасці закладзены ад нараджэння. «Чалавек, якога прырода вызначыла, узначаліў краіну, стаў лідарам нацыі, — звярнуў увагу Аляксандр Радзькоў. — І ён гэта сам паслядоўна разумее». І аўтар кнігі пацвердзіў гэта на канкрэтных прыкладах з розных жыццёвых этапаў кіраўніка дзяржавы. Воля, прага ведаў, арганізацыйнасць, вызначэнне аўтарытэтных людзей, якіх трэба паслухаць, адказнасць у прыняцці рашэнняў — адны з тых рыс, якія вызначаюць лідарскія якасці Прэзідэнта.

Па перакананні намесніка кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта, кніга створана для розных пакаленняў, у тым ліку для моладзі. Ён парэкамендаваў набыць яе ў калекцыю кожнага патрыёта. І набыць кнігу «Наш Прэзідэнт» можна ў сталічных крамах «Першы» і «Светач». Плануецца, што яна з'явіцца ў кніжных крамах і за мяжой, у тым ліку на англійскай мове.

Вераніка КАНЮТА
Фота БелТА і Віктара ІВАНЧЫКАВА

Крок да адзінства нацыі

Унікальныя выстаўкі, знакавыя сустрэчы са знакамітымі беларусамі, святы на прадпрыемствах, новы мурал, гарадскі квэст, мноства інтэрактыўных пляцовак, канцэрт блогераў і гала-канцэрт «Час выбраў нас». Такой запомніцца тысячам гродзенцаў рэспубліканская грамадска-культурная акцыя «Марафон адзінства», у ходзе якой зроблены важны крок да згуртаванасці і адзінства.

Мы — народ Беларусі

Кульмінацыйнай марафону ў Гродне стаў гала-канцэрт «Час выбраў нас» з удзелам вялікай колькасці музычных калектываў і беларускіх салістаў. У зале панавала атмасфера сапраўднай гармоніі.

— За кароткі тэрмін, а марафон стартаваў у верасні мінулага года, ён пабываў у 15 гарадах ва ўсіх рэгіёнах краіны, дэманструючы нашу адзіную культуру, багатую гісторыю і традыцыі — тое, чым мы можам па праве ганарыцца, — сказаў падчас адкрыцця гала-канцэрта прэм'ер-міністр Раман Галоўчанка. — Маштаб акцыі ўражвае. Такая атмасфера пануе і ў гэтым палацы.

Як падкрэсліў кіраўнік урада Беларусі, «Марафон адзінства» дазволіў яшчэ раз пераканацца ў тым, наколькі багатая наша гісторыя, наколькі разнастайная культура. І самае галоўнае — якія працавітныя, разумныя і таленавітыя людзі жывуць у Беларусі.

Змястоўна і душэўна

У рамках марафону ў Гродне прайшла традыцыйная сустрэча «Маё жыццё. Мой шлях. Мой Прэзідэнт». Галоўным спікерам выступіла Лідзія Ярмошына — адна з самых яркіх постацей беларускай палітычнай

Сертыфікат урачае Вадзім Гігін.

сцэны, старшыня Цэнтральнай выбарчай камісіі ў 1996—2021 гадах.

Сярод ключавых дасягненняў незалежнай Беларусі, па словах спікера, можна вылучыць стварэнне ўласнай выбарчай сістэмы, развіццё дэмакратычных традыцый правядзення выбараў і захаванне суверэнітэту ў 2020 годзе. «Мы павінны быць адзінымі, таму што толькі разам зможам будаваць моцную і квітнеючую Беларусь», — зазначыла Лідзія Ярмошына.

Касмічны і кніжны акцэнт марафону

Многім гродзенцам запомнілася сустрэча з першым беларускім касманаўтам Марынай Васілеўскай. Гараджане маглі задаць пытанні як на касмічную тэму, так і асабістага характару. Марына расказала, што з дзяцінства была патрыётка свайго краіны. А калі паляцела ў космас і ўбачыла Зямлю з вышыні

400 кіламетраў, зразумела, наколькі каштоўны мір, як важна яго захаваць.

— Сёння мы з гонарам можам называцца касмічнай дзяржавай. І гэта стала магчымым толькі дзякуючы нашаму Прэзідэнту. Мы не будзем спыняцца на дасягнутым, абавязкова працягнем развіццё ў касмічнай сферы, — зазначыла Марына.

У гэты ж дзень у рамках «Марафону адзінства» ў Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Я. Карскага адбыўся праект «Веды без меж», дзякуючы якому фонды бібліятэчнай сістэмы рэгіёна папоўнілі 300 экзэмпляраў сацыяльна значнай літаратуры. Таксама бібліятэка атрымала сертыфікаты на доступ да рэспубліканскіх электронных рэсурсаў. Прыёмную місію выканаў генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вадзім Гігін.

— Мы бачым, што кніга запатрабавана, як і сама бібліятэчная ўстанова, у нас усё больш маладых людзей, дзяцей наведваюць бібліятэкі. Трэба разумець, што мяняецца час, і нам, тым, хто працуе ў гэтай сферы, трэба не старацца быць моднымі, а весці за сабой чытача. Укараняць новыя формы, новыя метады работы, выкарыстоўваць электронныя рэсурсы. Мы бачым, што людзі чакаюць праўдзівага слова, і яго трэба ўмець данесці, — упэўнены кіраўнік Нацыянальнай бібліятэкі.

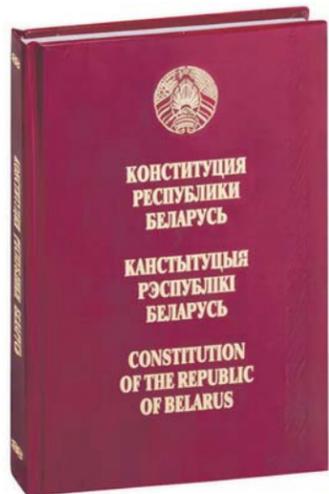
Падчас «Марафону адзінства» гродзенцы пазнаёміліся з унікальнай выстаўкай «Кнігі ў дар Прэзідэнту». Экспазіцыя складзена з фондаў Нацыянальнай і Прэзідэнцкай бібліятэк, а таксама Палаца Незалежнасці і налічвае звыш 50 экзэмпляраў. У Гродне можна было ўбачыць больш за 20 кніг, якія ў розныя гады падараваны беларускаму Прэзідэнту кіраўнікамі дзяржаў, палітычнымі, грамадскімі, культурнымі дзеячамі розных краін свету.

Маргарыта УШКЕВІЧ,
фота аўтара

За мірнае заўтра

Удзельнікам выбарчага працэсу і арганізатарам выбараў, правазнаўцам і палітолагам, навуковым работнікам, студэнтам і выкладчыкам — усім тым, хто цікавіцца пытаннямі айчыннага выбарчага права і правядзеннем электаральных кампаній, адрасавана кніжная выстаўка «Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — 2025 год» у Нацыянальнай бібліятэцы. У зале прававой інфармацыі можна пазнаёміцца з некалькімі дзясяткамі тэматычных тэкстаў на рускай і беларускай мовах.

«Электаральная кампанія па выбарах Прэзідэнта Беларусі «паставіць кропку» ў працэсе палітычнай мадэрнізацыі ў Беларусі, якая праводзіцца на падставе рашэнняў рэферэндуму 2022 года. Акрамя таго, гэтыя выбары лагічна завяршаюць фарміраванне ўсіх інстытутаў улады на наступны 5-гадовы перыяд. Выбіраючы кіраўніка дзяржавы, мы пішам сваю гісторыю, разумеючы, што галасуем не толькі за канкрэтнага чалавека, а выбіраем

паспяховае будучыню і мірнае развіццё нашай краіны», — адзначаюць арганізатары выстаўкі і такім чынам звяртаюць увагу на неабходнасць кожнага складніка створанай напярэдні выбараў выстаўкі.

Экспазіцыя мае некалькі раздзелаў. Адзін з іх прысвечаны выбарам у Рэспубліцы Беларусь, у прыватнасці іх арганізацыйна-прававым аспектам і тэхналогіям. Другі нагадвае аб прававой базе выбарчай сістэмы нашай краіны: тут гаворка

вядзецца ў асноўным пра гісторыю, разглядаюцца асаблівасці фарміравання і развіцця гэтага блока. Канстытуцыйна-прававы статус кіраўніка дзяржавы з'яўляецца галоўнай тэмай яшчэ адной часткі кніжнай выстаўкі. З мінулага ў сучаснасць — своеасаблівую вандрожку прапагандавую вандрожку прапагандавую з дапамогай выданняў раздзела, які расказвае пра ўзнікненне і эвалюцыю інстытута прэзідэнцтва ў Беларусі. З вопытам іншых краін прапаноўваюць пазнаёміцца ў раздзеле «Прэзідэнцтва на постсавецкай прасторы: працэсы генезісу і трансфармацыі». Парадак прыцягнення да адказнасці за парушэнне выбарчага заканадаўства Рэспублікі Беларусь абмяркоўваецца ў фінальнай частцы выстаўкі.

У кожным раздзеле экспазіцыі «Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — 2025 год» — найважнейшыя дакументы, кнігі, перыядычныя выданні, якія дазваляюць пазнаёміцца з тэарэтычнай базай, напрацоўкамі прафесіяналаў сферы, а таксама з думкамі лідараў меркаванняў. Так, чытачу прадстаўляюць нарматыўна-прававыя акты,

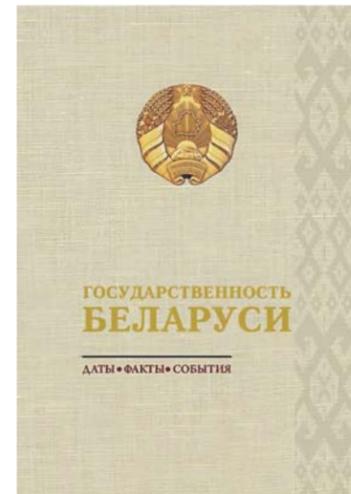
каментарыі, зборнікі артыкулаў і тэзісы, матэрыялы дакладаў і навукова-практычных канферэнцый, аналітычных аглядаў, семінараў і круглых сталаў, манаграфій, аўтарэфератаў дысертацый.

Найбольш важны экспанат, натуральна, — Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь, якая і вызначае свабодныя выбары ў якасці асноватворнага прынцыпу дзяржаўнай улады. У экспазіцыі прадстаўлены не толькі Асноўны Закон Рэспублікі Беларусь, а яшчэ і навукова-практычны каментарый да яго. Тут, вядома, прааналізаваны палажэнні абноўленай Канстытуцыі, раскрываюцца сацыяльна-прававы змест і сэнс канстытуцыйных каштоўнасцей.

У шэрагу найбольш змястоўных кніг — выданне «Дзяржаўнасць Беларусі: даты, факты, падзеі», якое пабачыла свет летась — да 30-годдзя інстытута прэзідэнцтва ў рэспубліцы — у Выдавецкім доме «Беларуская навука». Тут аналізуецца шлях, пройдзены беларускім народам са старажытных часоў да фарміравання суверэннай дзяржавы.

Павінны зацікавіць чытача і дапаможнік «Прававы статус

грамадзяніна ў выбарчай сістэме» Міхаіла Чудакова, і артыкул «Ад манарха да Прэзідэнта: інстытут кіраўніка дзяржавы ў Беларусі» Ігара Марзалюка

ў часопісе «Беларуская думка» (№ 7 за 2019 г.), і «Сутнасць і асаблівасці Прэзідэнцкай улады ў Беларусі» Яўгенія Бабосава ў часопісе «Праблемы кіравання» (№ 3 за 2024 г.)... З гэтымі і іншымі тэкстамі можна пазнаёміцца да 23 сакавіка. **Яўгенія ШЫЦЬКА**

Творчы ўклад у будучыню

У Палацы мастацтва адкрылася Рэспубліканская выстаўка «Разам. Да 30-годдзя інстытута прэзідэнцтва ў Рэспубліцы Беларусь», дзе можна пазнаёміцца з работамі членаў ГА «Беларускі саюз мастакоў», якія з 1994 да 2024 года атрымлівалі ганаровыя званні «Народны мастак Беларусі», «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь» і іншыя дзяржаўныя ўзнагароды.

На працягу ўсёй сваёй гісторыі дзейнасць Беларускага саюза мастакоў была цалкам звязана з вырашэннем дзяржаўных задач у галіне развіцця, захавання і прапаганды беларускага мастацтва, умацавання маральных каштоўнасцей і ідэалагічных асноў грамадства.

Творчаму калектыву БСМ належыць мноства манументальных твораў, зробленых для інтэр'ераў і экстэр'ераў значных грамадскіх будынкаў і аб'ектаў з 1999 да 2024 года. Гэта і Нацыянальная бібліятэка Беларусі, і Палац Рэспублікі, і Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, і Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь, і шмат іншых культурных і адміністрацыйных аб'ектаў у розных рэгіёнах нашай краіны.

У сваёй дзейнасці Беларускі саюз мастакоў заўсёды адчуваў дапамогу і падтрымку з боку нашай дзяржавы. За выдатны творчы дасягненні

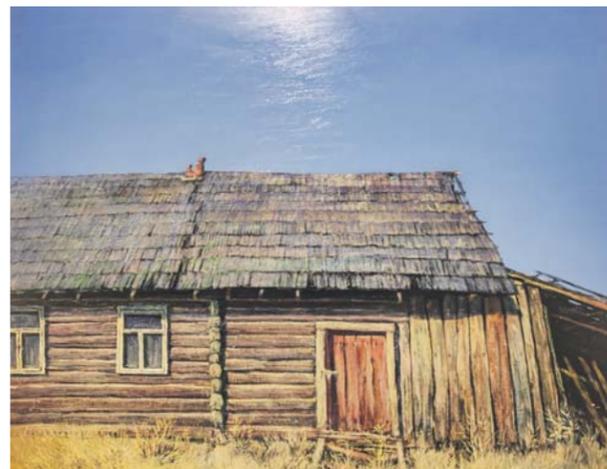
ў нацыянальнай культуры, уклад у развіццё беларускага выяўленчага мастацтва і актыўны ўдзел у мастацкім жыцці краіны члены аб'яднання рэгулярна вылучаюцца на атрыманне розных узнагарод і прэмій. З 1994 да 2024 года восем чалавек атрымалі званне народных мастакоў Беларусі, 36 членаў саюза сталі заслужанымі дзеячамі мастацтваў Рэспублікі Беларусь, а 24 творцы — лаўрэатамі Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

Уладзімір Масленікаў «Родныя прасторы».

На маштабнай выстаўцы «Разам. Да 30-годдзя інстытута прэзідэнцтва ў Рэспубліцы Беларусь» можна ўбачыць жывапісныя, графічныя, скульптурныя работы членаў БСМ, ганараваных дзяржаўнымі ўзнагародамі з 1994 да 2024 года.

Асноўныя тэмы ў творчасці сучасных беларускіх мастакоў нельга вызначыць адным словам. Нашых майстроў жывапісу і графікі цікавяць розныя падзеі ўнутры краіны і за яе межамі. Тут можна ўбачыць работы, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне (мастакі Георгій Лойка, Усевалад Швайба, Віктар Барабанцаў, Уладзімір Уродніч, Святлана Каткова; скульптары Анатоль Арцімовіч, Аляксандр Шапко і інш.), рэлігійным падзеям (мастакі Уладзімір Тоўсцік, Уладзімір Кожух; скульптары Анатоль Арцімовіч, Максім Пятруль і інш.), спартыўным дасягненням беларусаў (Віктар Гаўрылаў, Мікалай Апіёк), прыгажосці нашай

Валерый Шкаруба «Цёплы дзень».

прыроды (Роберт Ландарскі, Барыс Аракчэў, Уладзімір Гардзеенка, Уладзімір Ткачэнка, Ігар Бархаткоў, Аляксандр Касцючэнка), прарыву ў касмічнай сферы (Іван Міско, Віктар Альшэўскі і інш.).

Уражвае і разнастайнасць мастацкіх жанраў: партрэт, нацюрморт, пейзаж, анімалістыка. Кожны мастак працуе ў сваім непаўторным аўтарскім стылі, выкарыстоўваючы вопыт папярэдніх пакаленняў. Багацце адлюстраваных тэм, жанраў і стыляў прываблівае шырокае кола глядачоў, якіх аб'ядноўвае адзінае памкненне — паглыбіцца ў сучаснае беларускае мастацтва.

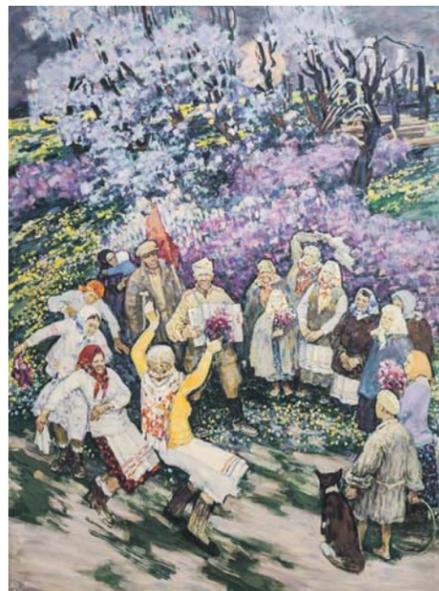
Таксама можна ўбачыць фотаздымкі і макеты манументальных помнікаў і маштабных грамадскіх аб'ектаў, зробленых унітарнымі прадпрыемствамі ГА «Беларускі саюз мастакоў» — Мастацкім камбінатам і Скульптурным камбінатам. Побач з фотаздымкамі — цікавыя факты з гісторыі стварэння помнікаў і грамадскіх аб'ектаў, інфармацыя пра аўтараў.

Выставачны праект працуе да 2 лютага.

Лізавета КРУПНЯНЬКОВА

Уладзімір Тоўсцік. Трыціца «Вербная нядзеля. Трансцэндэнцыя», 2015 г.

Уладзімір Уродніч «Белы танец у старым садзе», 2024 г.

Глеб ОТЧЫК:

«Мы належым да адной супольнасці»

Беларускі саюз мастакоў — адна з найстарэйшых творчых арганізацый, скіраваная на стварэнне і захаванне мастацкіх каштоўнасцей краіны. Але не менш важны досвед існавання ў розныя часы: саюз вядзе сваю гісторыю з далёкага 1938 года, а некаторыя яго сябры маюць нават больш гадоў за плячыма і маглі б распавесці пра тое, як час уплывае на творцаў і мастацтва. Таму што вядомы моманты ў гісторыі, калі асобныя мастакі былі ўдзельнікамі і сведкамі драматычных падзей. Вядомы і моманты, калі выбар мастацкі і маральны ішлі поруч, а голас творцаў быў важкім у грамадстве. У апошнія гады ў беларускай мастацкай прасторы таксама адбываецца трансфармацыя, якую адчуваюць і самі творцы, і людзі, якія сочаць за выстаўкамі. Хочацца зразумець: якія арыенціры для сябе бачыць адзін з найбуйнейшых творчых саюзаў краіны? Чым жыве цяпер арганізацыя? Пра гэта распавёў яе старшыня Глеб Отчык:

Фота БелТА.

— Падзеі, якія адбыліся за апошнія пяць гадоў, пачынаючы з пандэміі, а пазней і ў грамадстве ды ў геапалітыцы, не маглі не адбіцца на нашай працы. Калі мяняецца геапалітычная сітуацыя ў свеце, то гэта так ці інакш закранае кожнага чалавека і на мастаках, натуральна, адбіваецца. Нездарма яркія творы часта нараджаліся ў моманты сацыяльных зрухаў. У цяжкія часы яны падштурхоўваюць да асэнсавання падзей, заклікаюць азірнуцца ў мінулае, збіраць камяні і ісці наперад. Вось і мы яшчэ раз звярнуліся да гісторыі, да беларускага кода, да самасвядомасці: хто мы сёння ў вялікай геапалітычнай сітуацыі? У нас цяпер з'яўляюцца новыя праекты і напрацоўкі, мы шмат што добрае згадваем з савецкай мадэлі работы. Разам з Міністэрствам культуры аднаўляем сістэму, пры якой існаваў сацыяльны заказ: мастакі малююць на патрэбную актуальную тэму, і з'яўляюцца выстаўкі з канкрэтнай тэматыкай.

Калі гаварыць пра дзяржаўнасць і патрыятызм, то ў Палацы мастацтва працуе адметны праект: пра тое, што мы стварылі за 30 гадоў пачынаючы з 1994-га. А гэта шмат знакавых аб'ектаў, сярод іх помнікі вайны і гісторыі: Трасцянец, Боркі, Ала, Музейны комплекс «Хатынь», Азарычы, Гродзенскі замак, Нясвіжскі, Мірскі... А таксама Палац Незалежнасці, Вярхоўны суд, Нацыянальная бібліятэка. Манументальныя творы мастацтва сведчаць: мы разам з дзяржавай.

Магу сказаць, што за апошнія пяць гадоў мы кансалідавалі наш саюз. Асаблівую ўвагу ўдзялілі абласцям, не шкадуючы ні сродкаў, ні тэхнікі, ствараючы адмысловыя праекты. Гэта дало павелічэнне ў восем разоў колькасці праектаў з нашай прысутнасцю ў абласных цэнтрах, у раёнах. Любы раённы конкурс ці творчы пленэр мабілізуюць мастацкую супольнасць рэгіёнаў, дзе адбываюцца выстаўкі і творчыя сустрэчы, асабліва каштоўна, калі падключваюцца дзеці. Напрыклад, падчас пленэру ў Свіслачы я ладзіў майстар-клас у мастацкай школе, дзе распавядаў пра сваю творчасць, а пасля яшчэ больш за гадзіну дзеткі задавалі пытанні. Такі дыялог, што ідзе па ўсёй краіне, вельмі важны: гэта наша будучыня, якую трэба выходзіць. Менавіта дзеля гэтага ствараецца шэраг манументальных работ, толькі Гомельскі мастацкі камбінат рэалізаваў у вобласці тры праекты за апошнія два гады: музей у Азарычах, музей у Але, музей, прысвечаны дзецям вайны. А яшчэ і пленэр быў, арганізаваны разам з Міністэрствам культуры. Калі я зайшоў паглядзець музей у Азарычах, сустрэў на экскурсіі групу суворайцаў, некалькі хлопцаў плакалі... Разумею, чаму пасля і ў нашых мастакоў на вачах бачыў слёзы. Думаю, пасля наведвання такіх музеяў яны будуць па-іншаму мысліць, нават у сваім мастацтве. Будуць лепш адчуваць і разумець каштоўнасць таго, што мы маем. Бо цяпер у свеце ідзе інфармацыйная вайна, яна даволі гарачая, адбіваецца і на псіхалогію чалавека, і на мастацтва. Але мы важныя пункты ўжо прайшлі і маем разуменне, з чым рухацца далей. Адказы ёсць у беларускім мастацтве.

Нашы калегі з іншых краін адзначаюць адметнасць беларускага мастацтва. Мы шмат праектаў робім з творцамі Узбекістана, Кітая, Расіі — з Ніжняга Ноў-гарада, Варонежа. Разумею: у нас ёсць самабытная школа, не падобная ні на адну іншую. Гэта цэнніца ва ўсім свеце, нас з задавальненнем запрашаюць да супрацоўніцтва. Куды б нашы скульптары і жывапісцы ні паехалі, яны атрымліваюць добрыя водгукі, напрыклад, так было ў Турцыі ды Азербайджане. Ніколі не чуў, каб хтосьці раскрытыкаваў творцаў-беларусаў — у нас наогул унікальны народ са сваёй школай, са сваім характарам. Таленавіты народ.

— На з'ездзе саюза была скасавана маладзёжная секцыя. Моладзі стала менш?

— Наадварот, сёння мы набіраем шмат моладзі. Калі раней 4–6 чалавек за год, то цяпер 36 папаўняюць шэрагі арганізацыі. Моладзь да нас пацягнулася, бо ёсць разуменне, што саюз не толькі для сталых асоб, а гэта менавіта стартавая пляцоўка, дзе можна не проста атрымаць камунікацыю — яна дапамагае выстаўляцца, зарабіць грошы. Таму што мы прыцягваем моладзь да работы на важных музейных аб'ектах. Пасля гэтага маладыя па-іншаму мысляць. Нават студэнты акадэміі, якія лепяць барэльефы загінулых вайскоўцаў, кантактуюць са сваякамі, каб дасягнуць партрэтнага падабенства. І ў іх трымціць сэрца, яны пачынаюць па-іншаму ацэньваць сусветную сітуацыю. Магу сказаць пра сябе: шмат глядзеў на абразы ў музеях, але калі сам паспрабаваў распісаць храм ці стварыць ікону, то з'явілася іншае бачанне. Мы прынялі рашэнне аб ліквідацыі названай секцыі, але гэта робіцца не адразу. Маладыя людзі, якія ўступаюць у маладзёжную секцыю, будуць замацоўвацца за іншымі. Напрыклад, калі манументаліст быў у маладзёжнай секцыі, то праойдзе ў секцыю манументальнага мастацтва. Мы хочам зрабіць сістэму кандыдатаў: калі за два гады чалавек даказаў сваімі выстаўкамі і працай, што варты быць у арганізацыі, то не трэба паўторна збіраць дакументы, ён аўтаматычна прыходзіць у дарослую секцыю. Палажэнне аб гэтым распрацоўваем, мяркую, на найбліжэйшым савеце зацвердзім.

— Ваш бацька — адзін з найстарэйшых членаў саюза. У творчых сем'ях бывае так, што нехта стаіць на пазіцыях рэалістычнага мастацтва, нехта — на наватарскіх. У вашай сям'і як вырашалася гэтая праблема?

— Тата пераадолеў сямідзесяціпяцігадовую мяжу, была яго юбілейная выстаўка ў галерэі Савіцкага. У бацькі былі розныя перыяды. Ён прафесійна займаўся плакатам, яго работы ёсць у вядучых музеях Японіі. Займаўся абстрактным мастацтвам, а цяпер вярнуўся да класічнага. Думаю, што самы галоўны сакрэт у мастацтве — каб яно было шчырым. Калі яно ідзе ад душы, то не важна, як ты што малюеш: работы будуць гіпнатызаваць, захопліваць, чапляць. Напэўна, гэта найгалоўнейшы прынцып. У нас з бацькам няма на гэты конт гарачых спрэчак.

— А ў саюзе?

— Раней былі: гэта — мастацтва, а тое — не мастацтва... Цяпер такі час, што мы не павінны раздзяляць, трэба, наадварот, кансалідаваць. Мы павінны даць магчымасць кожнаму выказацца. Для нас мае каштоўнасць кожны сябар. Нехта, можа, пакуль не здзіўляе, але калі даць яму магчымасць выстаўляцца, забяспечыць максімальную падтрымку, то ён можа «выстраліць». У нас няма падзелу на добрых і дрэнных мастакоў, няма прадужатага стаўлення да кагосяці. Для мяне ўсе дарагія,

у роўных умовах. Таму найбольш складаны момант, калі адбываюцца вылучэнні на дзяржаўныя ўзнагароды, на медалі, бо кожны мастак мае індывідуальнасць, якую хочацца адзначыць граматай ці нейкай ўзнагародай... У нашай сітуацыі акрамя таго, што ты кіраўнік, менаджар, гаспадарнік, трэба быць яшчэ і псіхалагам. Таму што нашы мастакі — людзі тонкай душэўнай арганізацыі, вельмі ранімыя, іх паводзіны і творчасць часам мяняюцца ў залежнасці ад сезона. Але мы стараемся даваць усім магчымасць гаварыць на мове мастацтва.

— Вы кажаце, што ваша задача — зрабіць саюз для кожнага. Але гэта вялікая колькасць людзей... Канкурэнтнае асяроддзе на карысць творчасці ці перашкаджае?

— На сёння ў нас каля 1200 членаў саюза мастакоў, 10 унітарных прадпрыемстваў. Канешне, з-за вялікай загрузкі ахапіць усіх фізічна не зможам, нават калі вельмі захочам. Але ёсць знакавыя праекты, куды запрашаем усіх. Канкурэнцыя насамрэч на карысць. Напрыклад, другі год мы рабілі сумесны праект з Мінскім веласіпедным клубам — «Viva kola art». Адчуваем канкурэнцыю і азарт мастакоў з абласцей (ёсць пераможцы з Гомельскай вобласці, з Магілёўскай, з Гродна). Мне падабаецца, што людзі пачалі атрымліваць грашовыя прызы, узнагароды — і гэта спрыяе канкурэнцыі. Першы раз было менш за 200 заявак, а цяпер больш за 500, што сведчыць: мы ўзрушылі грамадства. А ідэя нарадзілася, калі мы былі з міністрам культуры ў Казахстане, сустрэкаліся з іх міністрам спорту і культуры. Там аб'яднанае міністэрства. Я падумаў: а чаму б і не паспрабаваць?.. Спачатку была веласіпедная тэма, а цяпер дадалі яшчэ шэсць федэрацый. Паспрабавалі канкурэнтнае асяроддзе — і атрымалася. У нас, на жаль, ужо даўно не было трынаале сучаснага мастацтва. Але ў наступным годзе, спадзяюся, вернемся да яго. Таму што канкурэнцыя дае добры плён.

— Заўважны момант: цяпер стала больш выставак беларускай класікі, калі звяртаюцца да вядомых імёнаў. Чаму гэта адбываецца?

— Калі я прыйшоў у саюз мастакоў, для мяне было вельмі балюча бачыць, у якім стане знаходзяцца нашы фонды. Калі быў першым намеснікам старшыні, то асабіста іх вывучаў і нават пацярпеў з-за таго, што дыхаў пылам — кашаль дагэтуль ёсць. Два гады з калегам Леанідам Хобатавым прыводзілі ўсё да ладу. Цяпер гэтую працу працягнулі прафесійныя спецыялісты, якіх мы ўзялі ў штат. У нас ёсць музейная праграма, усе работы пачышчаны, алічаваны, упакаваны ў скрыні. І магу сказаць, што за год мы правялі амаль 50 выставак з нашай калекцыі. Нават у маім кабінце вісіць класіка — творы Вітала Цвірка. І калі глядзіш, то разумеш, што ў гэтых работах ёсць праўда. Праўда аб жыцці, аб роднай зямлі. Ёсць праўда светаадчування. Калі мне цяжка прыняць рашэнне, я гляджу на гэтыя работы, і яны падказваюць.

Згадваю сустрэчу з Леанідам Дэмітрыевічам Шчамялёвым, калі нам яшчэ ўдалося павіншаваць яго з 9 Мая. Калі арыентуешся на такіх асоб, як Леанід Шчамялёў ці Васіль Шаранговіч, думаеш: а як бы зрабілі яны? Тады лёгка прымаць рашэнне. Класіка — своеасаблівы касмічны беларускі код, які забяспечвае повязь пакаленняў. Калі глядзіш на работы Міхаіла Савіцкага, разумеш, які боль перажыў наш народ, таму не можаш здраджаваць яму. Гэта важна, каб не здрадзіць самім сабе. А здрада можа адбывацца і ў мастацтве, у тым ліку, калі людзі пачынаюць падманваць. Таму я кажу пра шчырасць у мастацтве: абстрактным ці класічным, любым, але яно павінна быць шчырым.

— З вуснаў кіраўніка дзяржавы часта гучыць, што мастацтва павінна працаваць на дзяржаўнасць. Якім чынам, на вашу думку?

— Мова мастацтва заўсёды была магутным ідэалагічным інструментам. Калі гаварыць пра дзяржаўнасць і патрыятызм, то ў Палацы мастацтва працуе адметны праект: пра тое, што мы стварылі за 30 гадоў пачынаючы з 1994-га. А гэта шмат знакавых аб'ектаў, сярод іх помнікі вайны і гісторыі: Трасцянец, Боркі, Ала, Музейны комплекс «Хатынь», Азарычы, Гродзенскі замак, Нясвіжскі, Мірскі... А таксама Палац Незалежнасці, Вярхоўны суд, Нацыянальная бібліятэка. Манументальныя творы мастацтва сведчаць: мы разам з дзяржавай. Так атрымалася, што нам стварылі камфортныя ўмовы, але не навучылі казаць «дзякуй». Шмат якія мастакі былі ў вольным плаванні, самі па сабе. Адзінкі з'ехалі за мяжу — ды ці здабылі там шчасце? Але людзі, якія засталіся на Радзіме, шмат што пераасэнсавалі апошнім часам, яны хочуць працаваць і даказваць сваю прыналежнасць Беларусі.

Ларыса ЦІМОШЫК

Вольга АЛІЗАР

Голас

А ўжо выбары хутка. Вы за каго?
Як спытаць у мяне,
то адказ мой адзіны:
Я свой голас ізноў аддаю за яго —
Паважанага мной Прэзідэнта краіны.

Да чужых меркаванняў
мне справы няма,
Светапогляд чужынны
ў душы не рунее.

У мяне на плячах ёсць свая галава,
І яна, дзякуй богу, усё разумее.

Я пакуль што не страціла
ўласных вачэй,
Не згубіла яскравую моц адчування.
Люба мне засынаць у бязмоўі начэй,
Прачынацца пад сонечны
подых святання.

Даспадобы ўглядацца ў раздолле палёў,
Захапляцца бязмежжам
блакітнага неба.
Прыкмячаць: на абрусах
багатых сталоў
Дастаткова заўсёды духмянага хлеба.

Што ўсё больш адбываецца добрых
падзей,
Што паўнее дзяржаўны збанок
дасягненняў,
Што напрамак адзін —
гэта дзеля людзей,
Для шчаслівае долі ўсіх пакаленняў.

Мне не трэба замежнага —
хопіць свайго,
І на шэраг спакусаў адказ мой адзіны:
Я свой голас ізноў аддаю за яго —
Паважанага мной Прэзідэнта краіны.

* * *

Нарадзіцца паішчасціла мне ў Беларусі,
Пахрысіцілі мяне
ў праваслаўнай царкве —
Быццам лепшую долю на белым абрусе
Бог таемна паклаў у калысачку мне.

Быццам лепшую зорку з высокага неба
Бог употай закінуў у сэрца маё.
Я не ведала голаду,
чэрствага хлеба,
Было цёплым і светлым заўсёды жыллё.

Мяне рана бацькі навучылі маліцца,
Кожны тыдзень бабуля вяла ў царкву.
Гаварыла, што трэба
з парога хрысціціца
І прад Богам заўжды апускаць галаву.

Што ён чуе і бачыць наскрозь
нашы душы,
Што чакае да споведзі кожны дзянёк
І што вецер унутраны боль
не патушыць,
Пакуль мы не дадзім сабе цвёрды зарок:

Не прыхоўваць за спінай ніколі каменне,
Не жадаць, нават шэптам,
нікому хвароб,
Не мяняць чалавечнасць сваю на адзенне
І не кідаць выказванні горкія ў лоб.

Хоць няма ўжо бабулі, бацькі састарэлі,
Але ўсюды са мной, куды б я ні ішла,
Срэбны крыжык, што мне
на хрышчэнні надзелі,
І званы, што так гучна даносіць царква.

Я дачка сінявокай краіны

Тым пытанням, якія ў далоні ляглі,
Мой адказ назаўсёды адзіны:
Я жывая артэрыя роднай зямлі,
Я дачка сінявокай краіны.

Я чароўная песня жытнёвых палёў,
Я дыханне шумлівага лесу.
Харавое гудзенне пухнатых чмялёў
І галінка блакітнага бэзу.

Я вясёлая птушка бяскрайніх нябёс
І вясновага ўсмешка я сонца.
Упрыгожаны стужкаю радасці лёс
І скарбонка без бачнага донца.

Я бацькоўская хата, я цеплыня,
Я крынічка матулінай ласкі.
Не пазнаная горьчы дзён дабрыня
І старонка дзіцячае казкі.

Я такая, якою стварыў мяне Бог,
І ніводная з рысаў не згіне.
Мая мэта — стаптаўшы мільёны дарог,
Быць адданай любімай краіне.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

* * *

Размаўляю з табой
І цішком ганаруся —
Колькі цноты жывой
У маёй Беларусі!

Размаўляю з табой
І зняверыць баюся —
Колькі веры святой
У маёй Беларусі!

Размаўляю з табой
І ад шчасця свячуся —
Як спагодна ў маёй
Дарагой Беларусі!

Размаўляю з табой
І даверу дзіўлюся.
Да Радзімы святой,
Як да маці, тулюся.

Размаўляю з табой
І да сонца імкнуса.

Вельмі горды сабой,
Што я сын Беларусі!

* * *

Заброддзе, мілае Заброддзе,
Прымі сыноўні мой наклон.
Тваёй маўклівае лагодзе
Прыемна здацца мне ў палон.

Адзін на ўсе сады, прысады,
На ўсе здзічэлыя двары,
Як анідзе, зіхотка рады
З табой душой пагаварыць.

Стаіць бярозка па-над тынам,
Каля калодзежа, адна.
Я прывітаю і вады дам,
Ажно расчуліцца яна.

Спынюся пад стагоднім клёнам,
Як перад мудрасцю зямной.
О, колькі ў пошуме зялёным
Пяшчоты светлай і святой.

Іду па вёсцы і нямею:
Ліецца шчырасць тут сама.
Праз сум і радасць разумее,
Што адзіноты больш няма.

Бацькоўская хата

Зноў да бацькоўскай роднай хаты
Прыехаў я, сталічны гасць.
І вінаваты, вінаваты,
Тугой знішчаю весялоць.

Даруйце сплаканыя вокны,
Прабач, стары, паішэрхлы дах,
Што паміж намі доўгі, слотны
Даўно пралёг расстаяны шлях.

Ты ў маім сэрцы самай
Прыгожай згадкаю жыла,
Заўсёды бачылася мамай
І запрашала да стала.

Ты мне гучала галасамі
Маленства дзіўнага майго,
Што тут блукае за садамі
Па сцэжках сонечных лугоў.

Да хаты мілай прытулюся,
Як да матулі ўдзячны сын.
Дзень добры, хата! Я вярнуўся.
І плакаць нам няма прычын.

* * *

Вілася нітачка з кудзелі,
Лагодзіў самапрадкі гуд...
Гады, як птушкі, адляцелі,
Асіраціўшы родны кут.

Я — гасць у самым любым краі...
Душа, бы здрадная, баліць...
Сябе, бязвінны, дакараю,
Ды час расстаяны не змяніць...

Хаджу па ціхай нашай хаце,
Нібыта юнаком ізноў
Да забыўнай, мілай маці
Вярнуўся з далечы гадоў.

Малюнак даўні ажывае,
І кола весела шуміць.
І мама — чуйная, жывая...
Ды нітку часу не спыніць.

Не павярнуць у бок зваротны...
Кручу ў руках верацяно,
Хаджу працулы і пяшчотны,
Бо знаю — маміна яно.

* * *

Няўжо калісьці адгараць
Мільярды зор на лузе росным,
Што аб маленстве мне звіняць
І вабяць зноў у край дзівосны?

Няўжо калісьці адгучаць
Мільярды велічных мелодый,
Якія ў сэрца змог сабраць
Я там з нявучых арф прыроды?

Няўжо калісьці адпльвуць,
Мільярды кветак тых патухнуць,
Што і ў снягі ў душы цвітуць,
Што і ў мароз круты не жухнуць?

Няўжо калісьці адбаліць
Мой боль душэўны — незлічоны,
І я змагу на свеце жыць
Не летуценны, не ўлюбёны?..
Няўжо?..

* * *

Прыедзь, я пакажу табе той край,
Дзе зарастаюць хаты крапіваю,
І дзе штораз, гукай ці не гукай,
Сустрэнешся з маўклівацю глухою,

Дзе хмызняком захоплены сады,
Дзе раскашце дзікая прырода,
Калодзежы засмяглі без вады
І дзе пабыць сабою ёсць нагода,

Дзе лепшыя музыкі — салаўі.
Мастацтва найвысокае — прырода.
І незабудкі дзе — вачэй тваіх
Гаючая для сэрца асалода.

Паветра тут — у кубкі налівай,
Святлынь усцяж звініць да небакраю...
Прыедзь, я пакажу дзівосны рай,
Дзе я душой ізноў уваскрасаю.

Васіль КАЗАЧОК

* * *

Над маёй Беларуссю — буслы,
Адгалоскі забытых мяцеліц,
Ціхамірцы вясковых аселіц,
Над маёй Беларуссю — буслы.

Над маёй Беларуссю — буслы.
Тужаць недзе пад імі буслянкі.
Будзяць золкі вясновыя ранкі.
Над маёй Беларуссю — буслы.

Над маёй Беларуссю — буслы.
Яркай знічкай гарыць, ірдзе
На суладдзе і мір надзея,
Покуль кружаць над намі буслы.

Край маленства

Мне душна ў тлуме гарадскім, калі
Па родных і мясцінах засумую.
У лепшы мой куточак на зямлі
Прыеду — ў край маленства — Гарадную.

Сустрэне бацькаў двор. О колькі дзён
Я ўпотай аб сустрэчы гэтай марыў!
Ля веснічак пяшчотна дзедаў клён
Палашчыцца галінкаю па твары.

Узрадавана хата падміргне
Падфарбаваным вымытым аконцам.
Руку пацісне тата моцна мне,
Цяплом сагрэе мама, нібы сонца.

Патоне хата ў моры пахаў-чар,
Што разнясе ад печкі
мамін боршчык.
На згадку мне прадасць стары ганчар
З мясцовай гліны паліваны горшчык.

Гасцінна прыме даўні сябра — лес,
Пахваліцца мне першымі грыбамі.
Ускружыць галаву пахучы бэз
І нагадае, што было між намі.

Усё мне блізка і знаёма тут.
Душу дзяцінства грэюць успаміны.
О Гарадная —
мілы сэрцу кут,
Жамчужынка на беразе Радзімы!

Paica ДЗЕЙКУН

Дыялогі з дарогі

Чаго толькі не пачуеш стоячы на прыпынках, едучы ў аўтобусе. Людзі тут паводзяць сябе вольна, дзеляцца навінамі, як мясцовымі, так і міжнароднымі. Дык ці дзіва: у нас у Беларусі ўсе дасведчаныя, ад малага да старога «палітычна падкаваныя». У кароткіх размовах людзей вымалёўваецца шмат цікавага і карыснага, на што ў будзённых клопатах проста не звяртаеш увагі. Для сябе я, напрыклад, адкрыла тое, што гэтыя нязмушаныя і нікім не падрыхтаваныя размовы-дыялогі ёсць не што іншае, як народная думка-адзнака пра тое, што адбываецца ў жыцці беларусаў сёння на іх зямлі, як яны ставяцца адзін да аднаго, як шануюць і цэняць усё тое, што маюць пры сённяшняй уладзе.

У нас усё добра!

— Добры дзень! Даўно чакаеце? А які прайшоў? А дзятлавіцкага яшчэ не было? — высыпала жменю пытанняў на мяне жанчына з прыветным і даволі прыгожым тварам. У адной руцэ ў яе было некалькі перавязаных белай вярочынай латкоў з яйкамі, у другой — гаспадарчая сумка, напоўненая рознымі харчовымі прыпасамі.

Я адказала на яе здароўканне і пытанні. Стаім. Чакаем.

— А навошта вы столькі як набралі за раз, тут жа ўвесь час завозяцца свежыя? І Вялікдзень ужо мінуў! — не вытрымала я маўчаньня.

— Гэта ж я атаварылася ў «Птушцы» (так называецца магазін Гомельскай птушкафабрыкі) за сябе і свайго чалавека. Нам жа выдаюць прадукцыю на прадпрыемстве па льготным кошце. А на святы дык нават цукеркі ўручаюць, а нам, жанчынам, — кветкі! — з гонарам заявіла жанчына. Мы з чалавекам працуем на птушкафабрыцы.

— Вам можна толькі пазайдрасціць, — заўважыла я.

— Дык і не кажыце, галубка. Усё добра ў нас, дзякуй богу! — усміхнулася мне спадарожніца.

У магазін як у музей

— Ну, дзе ты была, што бачыла, што ў цябе новага? — звярнулася да суседкі на прыпынку «Рэчыцкі» ў Гомелі жанчына з сумкай на колцах. Тая таксама была не з пустымі рукамі — цераз плячо ў яе вісела невялічкая дамская сумачка, а ў руках — пакеты. З аднаго выглядалі батоны белага хлеба, з другога — пакункі, відаць, з галантарэйных магазінаў.

— Ды вось па магазінах гарадскіх прабеглася, тое-сёе прыкупіла, не вяртацца ж дамоў з пустымі рукамі, — паказала вачыма на свае пакеты жанчына.

— А што, у нашых Бабовічах табе магазінаў мала? Па марцыпаны ў Гомель ездзіла? — засмяялася жанчына з сумкай на колцах.

— Ды, дзякуй богу, у нас там усё ёсць, і магазінаў, сама ведаеш, з дзясятка, але ж хочацца і па супермаркетах пахадзіць. А ну, скажы, як гэта ў маладых называецца, ты ж усё крыжаванкі разгадваеш, усё ведаеш?

— Шопінг тваё швэнданне па магазінах называецца.

— Не кажы. Я па тых маркетах, ці як яны завуцца, як па музеях хаджу. Чаго там толькі няма! Асабліва з ежы. Як паддзеш да каўбас, дык вочы разбягаюцца — якую ж браць? Каб жа яна была аднаго гатунку, а як іх дзясяткі? А хлеб! Божа-кі міленькі! Тут табе і чорны ўсялякі — нават з разынкамі ды гарохам, тут табе і выпечка белая на розны густ: і з разынкамі, і з макам. Дык жа і тыя ж марцыпаны, як ты кажаш, ёсць. А ў рыбным! Там жа не толькі марожаная, салёная, вяленая і вэнджаная, а жывая ж плавае ў вялізных акварыумах! Абы грошы — бяры не хачу!

— А ты яшчэ што-небудзь трымаеш з гаспадаркі?

— Ды дзе там, сілы ўжо не тыя. А з іншага боку — пенсія дазваляе ўжо і пра сябе падумаць. Па магазінах пашвэндацца як па тых музеях.

— А я вось думаю сына ўгаварыць, каб звязіў мяне зноў у «Мандарын», бо ў «Гіпа» я сама дабралася. Пабывала. Паглядзела. Колькі там усяго-ўсякага! А ў тым «Мандарыне» я была ў мінулым годзе, дык хадзіла па ім развііўшы рот. Дык і чаго не жыць? Чаго нашу ўладу не хваліць, калі яна таго заслугоўвае.

— А з такімі, што потым урачы мне паставілі дыягназ «інфаркт галаўнога мозгу», — неяк нават з гонарам выдала сяброўца Маруся. Тая сядзела агаломшаная — па ёй было відаць, што пра дыягназ «інсульт з прыбамбасамі» яна нават не чула.

— Ачуйся, — я ж во, жывая, такая як была, дзякуй Госпаду Богу і ўрачам са шпітала! Лічы, мяне з таго свету яны выпцягнулі. Дык і не мяне ж адну! Там цэлыя палаты такіх, як я, былі. На свае вочы бачыла, як тыя, у каго адняліся рукі-ногі, якіх на насілках заносілі ды ў калысках завозілі, потым на сваіх дваіх выходзілі з палат, выпісваліся. А ўжо якія гаваркія аказаліся пасля таго, як іх прывялі да цямы! У нас не ўрачы, а сапраўдныя чарадзеі, я табе скажу! — у голасе Марусі чуліся захапленне і гонар за ўрачоў са шпітала.

— А як нас выходжвалі! — працягвала яна. — А як нас смачна кармілі! А мы ж ніводнай капейчыны не плацілі за ўсё тое! І дзе ты такое бачыла? А? — Маруся паглядзела на Нюру. А тая ў адказ:

— Ды ўжо ж бачыла, мая галубка. Забылася, як я за пазамінулы год прайшла

— Ну, дык што? Я думаю, што гэта людзі рабілі, каб вушы не замерлі.

— Каб вушы не замерлі? Во дадумалася. Ды гэта ж, каб тую шапку з галавы не сарвалі! А то і з галавой разам. Забылася, што на вуліцах рабілася ў тыя гады? І міліцыя тады сапраўды была не на вышыні.

— А цяпер?

— А ці ты сляпяя? А ці цябе абабралі, шапку з галавы сарвалі? Сёння ідзі сабе хоць у дзвюх шапках — дык і яны цэлыя будуць, і галава, бо міліцыя цяпер у нас такая, як трэба — з-пад зямлі дастануць зладзеяў. Дзякуй Нашаму — навіў парадак.

— А Наш як узяў у рукі аўтамат разам з сынам, дык я аж у ладкі запляскала. Во, думаа, гэта сапраўдны мужык, а не цямі-лямі. За такім і я з віламі ў руках пайду!

— А што ета за цямі-лямі такое?

— А гэта па нашаму, па-вясковаму, размазня, а не чалавек.

— А ты глядзеў чэмпіянат па колцы дроў?

— Глядзеў. А як жа! Яшчэ, глядзячы, успамінаў свайго бацьку, як ён калоў дровы. Памятаю, што для тых калод, якія немагчыма было раскалоць з аднаго ўдару, у бацькі былі дубовыя кліны. Забіваў у расколіны і ўжо па іх біў абухом сякеры.

— А сякеры Нашага бачыў?

— Бачыў. Збіраюся сабе купіць пару — гаспадарчую і калуна. Вось думаю: чакаць, пакуль яны з'явіцца ў гаспадарчых магазінах Гомеля ці заказаць у Мінску? Муціць, пачаю да вясны, бо на зіму я ўжо дроў назапасіў. Выпісаў сабе ў лясніцтве, і галава не баліць.

— А ў майго бацькі была яшчэ цясларская сякера, дык ён яе хаваў ад нас з братам, каб, не дай бог, не загупілі. А мы такія хвацкія хлопцы былі (смяецца), што маглі і цвікі той цясларскай пасекчы.

— Слухай, хлопец, а ты на выбары пойдзеш?

— А як жа. Пайду са сваёй. Дзеці ў Гомелі таксама пойдучы. Для нас выбары як святы. Памятаю яшчэ з дзяцінства, як мае бацькі прыбраліся ў святочнае і ішлі ў сельсавет галасаваць — выбіраць дэпутатаў у наш Савет, у раённы. А потым прыносілі нам гасцінцы. Бацька мой казаў, што мы самі сабе ўлада. Дык жа і Наш так каза, і гэта праўда.

— Так яно і ёсць! Наш пад чысьці каманды танцаваць не будзе — не на таго напалі.

— А ты чуў пра грузінаў, якіх Еўропа з Амерыкай захацелі далучыць да сваіх каштоўнасцей... блакітных?

— Чуў, а як жа (смяецца). Наш як пекануў пра «хопцаў грузінскіх, якія толькі на дзяўчат заглядваліся яшчэ пры Саюзе», дык мы ўсёй сям'ёй смяяліся ад душы. Гэта ж трэба — дадумаліся, каму навізваць тыя свае каштоўнасці.

— Го! Наш як скажа! А яго суразмоўцу даводзіцца толькі рот закрыць ды лыпаць вачыма.

— І якога ліха тыя чэрці смаленныя да ўсіх на свеце лезуць? Пра такіх, як яны — англічане, амерыканцы і іх падхалімы, у нас кажуць: «Дзе ні пасей — дык узойдзе». І чаго гэта яны такія... лезуць да іншых у іх выбары, указваюць нам, каго выбіраць і як нам жыць?! Сабоў няхай займаюцца!

— А яны такія ўрадзіліся. Зайздросціць тым, у каго ўсё добра, чорнай зайздрасцю, а гэта ведаеш, якое мучэнне?

— А-а, дык няхай мучаюцца. Такія доўга не жывуць — задыхнуцца, як тыя жукі каларадскія ў слоіку, ад сваіх жа спаражненняў.

Фота BenTA.

Жыві — не хачу!

— Здорова была, Маруся! — звярнулася да маёй суседкі па лаўцы на прыпынку «Дружба» дзібёлая на выгляд жанчына, якая падышла да нас з боку вуліцы Палавая, на якой жылі пераважна перасяленцы з Брагінскага раёна.

— Здароў, Нюра, калі не жартуеш, — прывіталася Маруся і пасунулася на лаўцы, запрашаючы жанчыну прысесці. Да аўтобуса, што павінен быў паказацца з-за павароту дарогі з Чкалава, было хвілін дваццаць, і мае суседкі пачалі гаворку.

— А дзе ета ты прападала, маладзіца, што я цябе не бачыла мо з месяца? — звярнулася да Марусі Нюра.

— Дзе-дзе? У лякарні, шпіталь называецца. У Навабеліцы знаходзіцца.

— А чаго цябе нячыстая туды занесла? У нас жа амбулаторыя свая вунь калія Цэнтральнай? Там табе і ўкол з кропельніцай паставяць, і зубы заканапацяць... або вырвуць апошнія, — засмяялася сама са свайго жарту Нюра.

— Табе ўсё жартачкі, а я ледзь канцы не аддала, — падціснула губы Маруся, паказваючы Нюры, што яна пакрыўдзілася.

Тая па-сяброўску штурханула Марусю ў бок і, нібы выбачаючыся, запытала лагодным, спагадлівым тонам:

— Ну чаго ты губу закапыліла, я ж не са злосці, хіба ты мяне не ведаеш? Кажы, што с табой здарылася, бо мяне самой не было вунь колькі — у дачкі ў Гомелі малую глядзела, пакуль тая сесію здавала.

— А-а, — працягнула Маруся. — А мяне такая хвароба прыхапіла, што на хуткай ажно ў шпіталь завезлі. Аказаўся інсульт, ды яшчэ і з прыбамбасамі.

— Вой, з якімі? — вылупіла вочы Нюра-жартаўніца.

са сваім інсультам, як кажуць, «агонь, вадзі і медныя трубы»? Ад таго самага шпітала, цераз бальніцу нумар два, што яшчэ завецца «чыгуначная», да кардыёцэнтра ў «медгарадку»? Дык я на сабе самой зведала, як у нашых лякарнях даглядаюць, кормяць — вяртаюць да жыцця людзей! Дзякуй таму, хто на небе, і тым, хто за яго на зямлі за намі прыглядае!

— Не кажы, кума, каб жа ты здаравенька была! Адным словам: жыві — не хачу! — засмяялася Маруся і таксама штурханула ў бок Нюру. — Уставай, вунь аўтобус паказаўся. Ты ў магазін? Ужо ўсё патрушчыла?

— Ды не, я ў касу па пенсію, а потым па магазінах — смачненькага чаго-небудзь прыкуплю. Жыві — не хачу, як ты кажаш, — падхапілася з месца Нюра.

А я за імі, бо і праўда — пад'язджаў аўтобус. Хвіліна ў хвіліну. Па раскладзе.

Наш

— А ў нас, у Бабовічах, бачыла, як дарогу заасфальтавалі да снегу? Яна ж нічога сабе была і да гэтага.

— А ўжо ж бачыла, я яшчэ, дзякуй богу, не сляпяя. Тэхнікі нагналі — жак колькі!

— Дык затое цяпер у нас дарога — хоць каціся па ёй!

— Дык гэта ж Наш даў каманду, каб у аграгарадках і да іх дарогі прывялі ў парадак, сама чула па тэлевізары.

— Тым, што паўцякалі, усё не так: і ўлада не такая, і міліцыя ім паганая... Бачыш ты? А даўно хусткамі галовы абвязвалі паверх норкавых ды нутрыевых шапак?

Робім агульную справу

У канферэнц-зале выдавецтва «Адукацыя і выхаванне» адбылася прэзентацыя незвычайнага нумара «Беларускага гістарычнага часопіса», прысвечанага папулярна-заці гісторыка-этнаграфічнай спадчыны музейнай прасторы Беларусі і Расіі.

Унікальны праект «Традыцыі народнай культуры ў музейнай прасторы Беларусі і Расіі» знаёміць з навуковымі даследаваннямі па захаванні і папулярна-заці матэрыяльнай і духоўнай спадчыны, напрацоўкамі па музейнай педагогіцы, формамі масавай культурна-адукацыйнай дзейнасці і правядзенні традыцыйных свят у Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту, Дзяржаўным музеі «Смаленская крэпасць», Новасібірскім дзяржаўным краязнаўчым музеі, Іркуцкай абласной дзяржаўнай аўтаномнай установе культуры «Архітэктурна-этнаграфічны музей «Тальцы»».

— Напрыканцы 2022 года «Беларускі гістарычны часопіс» распачаў тэматычную серыю «Музеі Беларусі», у якой на сёння выйшла ўжо тры нумары, — адзначыў галоўны рэдактар выдання Аляксандр Корзюк. — Але тэматыка гэтага праекта сягае значна шырэй межаў краіны.

— Я не памятаю, каб за апошнія гады ствараўся сумесны беларуска-расійскі часопіс. Мы — першапраходцы ў дадзеным кірунку, — выступіў на прэзентацыі дырэктар Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту Эдуард Багдановіч. — Асноўная місія нашага музея — адраджаць, захоўваць і перадаваць маладому пакаленню помнікі нашага драўлянага дойлідства, нашы песні і танцы. І калі я даследаваў кірунку дзейнасці музея «Смаленская крэпасць», Новасібірскага краязнаўчага музея і архітэктурна-этнаграфічнага музея «Тальцы», то прыйшоў да высновы, што мы робім адну і тую ж справу. І, знаёмчыся са спецыфікай работы кожнага музея, узбагачаемся!

На прэзентацыю Беларускага гістарычнага часопіса прыехалі і замежныя партнёры — Сяргей Піляк (Дзяржаўны музей «Смаленская крэпасць»), Уладзімір Ціханаў (Архітэктурна-этнаграфічны музей «Тальцы»), якія падрабязна расказалі пра

Удзельнікі праекта.

супрацоўніцтва на старонках часопіса, пазнаёмілі са спецыфікай работы музейнай прасторы ў наш час.

Незвычайны нумар «БГЧ» падзелены на тэматычныя блокі, дзе прадстаўлены даследаванні чатырох музеяў. У творчай атмасферы аўтары артыкулаў агучылі свае паведамленні па азначанай праблематыцы. Навукоўцы раскрылі такія важныя тэмы, як асаблівасці этнаграфічных экспедыцый і іх здабыткі (Аляксей Друпаў), вывучэнне рэліктавых канструкцый на прыкладзе традыцыйных гаспадарчых будынкаў (Ігар Іваноў), расказалі гісторыю аднаго беларуска-амерыканскага куфра (Аляксей Абрамчук) і пазнаёмілі з біяграфіяй даследчыка і захавальніка Смаленскай крэпасной сцяны Івана Хозерава (Дзяў'ян Валуеў) і інш.

Падчас прэзентацыі прагучалі музычныя кампазіцыі на беларускай дудзе, скрыпцы і гармоніку ў выкананні супрацоўнікаў Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту Яны Патапенка, Паліны Чэпы, Уладзіміра Берберова.

Лізавета КРУПІЯНЬКОВА
Фота Аляксея КАМКОВА

Новы праект музейшчыкаў-купалаўцаў

Прапаганду айчынай літаратурнай класікі немагчыма ўявіць без звароту да перавыдання неўміручых твораў паэзіі, прозы, нацыянальнай драматургіі. Гэтым заклапочаны і захавальнікі спадчыны Янкі Купалы. Дарэчы, сёлета — 100-годдзе надання класіку звання народнага паэта Беларусі (1925).

Супольна з выдавецтвам «Беларусь» Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы запланавалі серыю кніг вершаў народнага песняра, адрасаваных юнаму чытачу. Першы ў гэтым праекце — зборнік «Лес», куды мяркуецца ўключыць творы, прысвечаныя беларускаму лесу, асобным дрэвам, якія сімвалізуюць веліч, прыгажосць нашай прыроды. Другая кніга — «Зіма». Асобныя зборнікі будуць прысвечаны вясне, лету, восені.

Музейныя работнікі і выдаўцы перакананы, што прыгожа аформленыя кніжныя графікамі выданні прыйдуцца даспадобы чытачам юнага ўзросту, будуць запатрабаваны ў бібліятэках краіны, ім знойдзецца месца і на паліцах хатніх кнігазбораў.

Сяргей ШЫЧКО

Сумеснымі намаганнямі

Напярэдадні навагодніх свят у кожным кутку нашай краіны чарговы раз прайшла дабрачынная рэспубліканская акцыя «Нашы дзеці». Яе галоўная мэта — падарыць радасць і цяпло тым, хто асабліва мае патрэбу ў гэтым, і сумеснымі намаганнямі стварыць для іх сапраўднае свята!

На навагоднім тэатралізаваным паказе ў Сморгонскім раённым цэнтры культуры сабралася амаль 400 дзяцей. Добрачынны спектакль «Сэрца Марыі» па матывах твора «Шчаўкунок» адбыўся ў рамках рэспубліканскай акцыі. Артысты народнага тэатральнага калектыву «СМОЛТ» падарылі маленькім глядачам чароўнае падарожжа ў свет казкі, цяпла і добра. Яркія касцюмы, захалёная музыка і танцы, ігра таленавітых актэраў стварылі непаўторную атмасферу свята.

Ілона СМАГУР

Часцінку душы прысвячаю...

15 студзеня — адметная дата для Дзятлаўскага раёна. Менавіта ў гэты дзень ён быў заснаваны, і сёлета адзначаецца яго юбілей — 85-годдзе. У раённай бібліятэцы ладзілася святочнае мерапрыемства «Дзятлаўшчыну мілую вітаю». Былі запрошаны доўгажыхары: ім ёсць што ўспомніць і расказаць пра свой родны кут.

Работнікі бібліятэкі падрыхтавалі цікавую прэзентацыю, у якой прыгадалі гісторыю раёна: яго ўтварэнне, жыццё мірнае і ў ваенныя гады, аднаўленне пасля фашыскай акупацыі і цяперашні час.

Пяцьдзесят пяць гадоў жыве ў Дзятлаўскім раёне Раіса Лакіза. Прыехаўшы па размеркаванні на першае месца працы ў школу, яна палюбіла гэты край усёй душой, засталася тут жыць, праслаўляе яго ў вершах, якія прачытала на сустрэчы з землякамі. З цікавасцю паслухалі госці сустрэчы творы пра радзіму яшчэ адной зямлячкі Ірыны Варабей. Актыўна ўключыліся і ў інтэлектуальны марафон «Дзятлаўшчына — малая радзіма».

Святлана МАГЕРА

Паэт з Дэбальцава

У рамках літаратурнага праекта «Шчырасць» пры сталічнай публічнай бібліятэцы № 22 прайшла творчая сустрэча з Аляксандрам Марозавым, на якой аўтар прэзентаваў дзве новыя кнігі паэзіі «Отрывной календарь» і «Сказки для взрослых». На мерапрыемства завіталі сябры па паэтычным пыры — Міхась Пазнякоў, Хітры Асадулаеў, Анастасія Кузьмічова, Алена Шэх.

Аляксандр Іванавіч — краязнаўца, публіцыст, паэт, перакладчык, выдавец, грамадскі дзеяч, член Саюзаў пісьменнікаў Беларусі і Расіі. Лаўрэат шэрагу міжнародных і рэспубліканскіх літаратурных фестываляў, конкурсаў і турніраў. За ўклад у развіццё рускай літаратуры ўзнагароджаны медалём Міхаіла Шолахава (2012); «За паспехі на літаратурнай і культурнай ніве» — медалём Яўгена Замяціна (2018). Значную ролю ў яго творчасці займае вобраз роднага горада. Галоўнымі сваімі кнігамі пісьменнік лічыць гістарычныя летапісы «Дэбальцево. Взгляд сквозь годы», «Рождэнне в Дэбальцево», «Дэбальцево. На линии огня» і «Дэбальцевские тетради». З'яўляецца аўтарам слоў гімна горада Дэбальцава. На працягу 18 гадоў узначальваў Дэбальцаўскае літаратурнае аб'яднанне імя У. М. Сасюры.

Цяпер Аляксандр Марозаў жыве ў Беларусі, кіруе раённым літаратурным аб'яднаннем «Астравецкай зямлі галасы».

Падчас імпрэзы Аляксандр Іванавіч чытаў вершы са сваіх кніг, з сумам успамінаў родны горад, сяброў і родных... Падзяліўся таксама творчымі планами. Сярод іх — работа над чарговым зборнікам. У яго ўвойдуць творы, прысвечаныя Беларусі і Астравеччыне, якая стала для пісьменніка другой Радзімай.

Аляксандра КАРЖАНЕЎСКАЯ

Дзеля папулярна-заці чытання

19-ы абласны семінар паэзіі, прозы і драматургіі Гомельскага абласнога аддзялення СПБ і аб'яднання «Слова» пры ім пачаўся з інфармацыйнага паведамлення «Беларусь — краіна міру і згоды», прысвечанага ходу электаральнай кампаніі.

Яго агучыў дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыня аддзялення, кіраўнік аб'яднання «Слова» Уладзімір Гаўрыловіч. Ён падкрэсліў, што нялёгка гісторыя Беларусі назаўжды запраграмавала народы, якія насяляюць яе, выключна на мірнае суіснаванне. «Беларусы, рускія, яўрэі, палякі, татары і прадстаўнікі многіх іншых нацыянальнасцей заўсёды жылі ў міры і згодзе, а пра людзей у краіне мяркуецца не па нацыянальнай прыналежнасці або рэлігійных перакананнях, а выключна на пад-

ставе іх прафесійных і, галоўнае, чалавечых якасцей», — адзначыў Уладзімір Мікалаевіч.

У рубрыцы «Мясцовыя літаратурныя аб'яднанні» гэтым разам аналізавалася творчая дзейнасць членаў мазырскага аматарскага аб'яднання «Пегас». Рэцэнзентам паэтычных твораў палешукоў выступіў ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік семінара паэзіі Міхась Болсун. Два грунтоўныя паведамленні зрабіў кіраўнік семінара прозы Алег Ананьеў. Ён агучыў уласны водгук на кнігу нараўлянскага краязнаўцы Аляксея Сазанчука «Аб Горватах і іх маэнтках на Гомельшчыне», а таксама зачытаў станоўчыя рэцэнзіі на чарговы нумар альманаха аматарскага літаратурнага аб'яднання «Новая Беліца», прысвечанага 80-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

На саісканне прэмій МГА СПБ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'яўляе конкурс на прысуджэнне літаратурных прэмій аддзялення за творы (кнігі) 2023—2024 гг. выпуску ў наступных намінацыях: «Паэзія» — літаратурная прэмія імя Максіма Танка; «Проза» — літаратурная прэмія імя Івана Шамякіна; «Дзіцячая літаратура» — літаратурная прэмія імя Янкі Маўра; «Публіцыстыка» — літаратурная прэмія імя Івана Новікава; «Найлепшы дэбют» — літаратурная прэмія імя Максіма Багдановіча.

На саісканне літаратурных прэмій вылучаюцца апублікаваныя творы (кнігі) членаў МГА СПБ, напісаныя на беларускай ці рускай мовах і выдадзеныя ў Беларусі. На літаратурную прэмію імя Максіма Багдановіча прымаюцца і творы літаратараў-пачаткоўцаў, апублікаваныя ў літаратурна-мастацкіх рэспубліканскіх выданнях.

На саісканне прэмій і ў іншых намінацыях прымаюцца значныя публікацыі ў літаратурна-мастацкіх перыядычных выданнях і калектыўных зборніках.

Лаўрэаты атрымліваюць адпаведны дыплом і грашовую прэмію. Уручэнне прэмій пройдзе ў Доме літаратара не пазнай красавіка.

Творы (кнігі) прэтэндэнтаў на саісканне прэмій перадаюцца ў аддзяленне ў адным экзэмпляры. Рэцэнзіі, водгукі ў СМІ прыкладаюцца.

Творы (кнігі) саіскальнікаў прымаюцца на разгляд да 1 сакавіка.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Мы патрэбны адзін аднаму

Падведзены вынікі другога этапу Міжнароднага праекта «Славянскі вянок: гістарычнае і культурнае адзінства славянскіх народаў». Напярэдадні вынікавай канферэнцыі адбыўся II Міжнародны маскоўскі фестываль «Мы патрэбны адзін аднаму», арганізаваны Інстытутам моў і культур імя Льва Талстога і Міжнародным цэнтрам славянскіх моў і культур «Сугучча». Мерапрыемства прайшло ў Маскоўскім доме нацыянальнасцей.

Удзельнікі з Беларусі, Босніі і Герцагавіны, Славакіі, Сербіі, Паўночнай Македоніі, некаторых рэгіёнаў Расіі далучыліся да фестывалю анлайн. З прывітальнымі словамі звярнуліся рэктар інстытута імя Льва Талстога Марыя Ціхончыца, кіраўнік «Созвучія» Наталля Бандарэнка, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Наталля Ніжнік (Кандрашук), паэтэса Алена Брыцкая, супрацоўнік Школы рускай мовы Алена Дземчак (Северная Македонія), старшыня міжнароднага таварыства «*Slavica*» Мілаш Зверына і яе намеснік, перакладчык, пісьменнік Яўгеній Пальцаў (Славацкая Рэспубліка) і іншыя.

Амаль усе ўдзельнікі фестывалю — вучні і студэнты з розных краін. У праграме — вершы класікаў і сучасных паэтаў, народныя і сучасныя песні, танцы славянскіх народаў. Прагучалі творы на рускай, балгарскай, украінскай, сербскай і беларускай мовах, у тым ліку вершы

Кіраўнік Міжнароднага цэнтра славянскіх моў і культур «Сугучча» Наталля Бандарэнка і дырэктар Маскоўскага дома нацыянальнасцей Сяргей Ануфрыенка.

Петруся Броўкі, Рыгора Барадуліна, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Аркадзя Куляшова, а таксама сучасных аўтараў Лёлі Багдановіч і Наталлі Кандрашук.

На працягу 2022—2024 гадоў у праекце ўдзельнічалі болей за 3500 навучэнцаў з Расіі, Рэспублікі Сербскай, Паўночнай Македоніі, Славакіі, Сербіі і Беларусі. Што датычыцца нашай краіны, то актыўнымі былі ўдзельнікі з Мінска, Слуцка, Шклова, Гомеля, Кобрына, Барысава і іншых беларускіх рэгіёнаў.

Ніна ПЯТРОЎСКАЯ,
фота даслана аўтарам

Старонкі, прысвечаныя Беларусі

Нядаўна рускі пісьменнік Мікалай Чаркашын выступіў перад вучнямі і настаўнікамі СШ № 3 горада Бяроза. На сустрэчу прыйшлі і вучні іншых школ раённага цэнтра. Літаратар раскажа пра тое, як нарадзіліся многія яго творы, часта звязаныя з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны на Беларусі.

— Мне даўно хацелася пабыць у Бярозе, — дзеліцца сваімі ўражаннямі пра паездку на Берасцейшчыну Мікалай Андрэевіч. — Ведаю гэтую мясціну ў звязку з канцэнтрацыйным лагерам польскага рэжыму «Бяроза-Картузская». Пасля экскурсіі па музеі мне дазволілі пераначаваць у адным з пакояў колішняга канцлагера. Ноч была цяжкай, прайшла ў развагах пра тых людзей, якія цяперлі ў гэтых сценах пакуты і здзекі... Ведаю, што праз Бярозу-Картузскую прайшлі і творчыя асобы...

У прэдадзень 80-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне Мікалай Чаркашын збіраецца аб'ехаць многія гераічныя адрасы Беларусі. Пісьменнік напісаў і некалькі сцэнарыяў для мастацкіх кінафільмаў, яны заснаваны на падзеях, што адбыліся ў Беларусі... Пра гэта, як і пра паездку ў Бярозу, пісьменнік раскажа ў выдавецтве «Беларусь», куды ён наведаўся з новымі аўтарскімі прапановамі. Размова ішла і пра перавыданне добра знаёмага расійскаму чытачу рамана «Нелегал из Кёнигсберга». Падзеі гэтага твора адбываюцца ў Кёнігсбергу, Берліне, Парыжы, Лондане, Данцыгу, а таксама ў Мінску і Брэсце. Асобнае месца займаюць старонкі, прысвечаныя абароне Брэсцкай крэпасці.

Кастусь ХАДЫКА

Чароўны свет батлейкі

Рэгіянальны фестываль «Чароўны свет батлейкі», які ладзіўся ў Сморгонскім раённым цэнтры культуры дзявяты раз, запрасіў багалежных артыстаў, каб тая прадэманстравалі глядачам і кампэтэнтнаму журы сваё майстэрства. Калектывы са Сморгоні, Залесся, Гродна, Ліды, Магілёва, Лагойска, Ракава і Міра прадставілі лялечныя спектаклі, здзівіўшы вобразамі і касцюмамі герояў, сюжэтамі п'янавак.

Журы адзначыла дыпламам кожны калектыв. А вось уладальнікамі першага месца сталі артысты ўзорнага тэатральнага калектыву «Жаронцы» з Ракава. Другое месца падзялілі паміж сабой батлеечны тэатр «Валошкі» з Магілёва, народны аматарскі тэатр «Батлейка» з Ліды і народны лялечны тэатр «Батлейка» Мірскага дзяржаўнага каледжа. Трэцяе месца заняў народны тэатр лялек «Батлейка» з Залесся. Прыз сімпатый глядачоў «Батлейка Хіт» атрымалі юныя артысты з Магілёва.

Ілона СМАГУР

Не хлебам адзіным

13 студзеня ў Гродне ўручылі Прэмію імя А. І. Дубко за дасягненні ў галіне культуры і мастацтва. Сярод 14 найбольш таленавітых і актыўных работнікаў культуры з розных куткоў Гродзенскай вобласці — член Саюза пісьменнікаў Беларусі паэтэса Таццяна Яцук (намінацыя «Пісьменнік 2024 года»).

«Уручэнне Прэміі імя Аляксандра Іосіфавіча Дубко — не проста знакавая і ўрачыстая падзея. Гэта даніна павагі і ўдзячнасці тым, хто аб'ядноўвае сэрцы і розумы, хто, нягледзячы ні на якія цяжкасці, працягвае натхняць нас сваёй творчасцю», — адзначыў на ўрачыстай цырымоніі старшыня Гродзенскага аблвыканкама Уладзімір Каранік.

З творами Таццяны Яцук аматары сучаснай літаратуры могуць пазнаёміцца на старонках шматлікіх персанальных і калектывных зборнікаў, перыядычных выданняў. Прэмія Гродзенскага аблвыканкама імя Героя Беларусі Аляксандра

Паэтэса Таццяна Яцук — лаўрэат Прэміі імя А. І. Дубко.

Іосіфавіча Дубко — не першая высокая ўзнагарода ў багажы паэтэсы, якая працуе даволі плённа.

Аўтар нарадзілася ў вёсцы Радагошча, што на Навагрудчыне. Жыве ў Баранавічах, працуе школьнай настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, кіруе аматарскім

літаратурным аб'яднаннем «Купальскія зоры».

У 2022 годзе паэтэса Таццяна Яцук з рукапісам зборніка лірыкі «Зоркі ў прыполе» перамагла ў IV Абласным конкурсе рукапісаў імя Цёткі (Алаізы Пашкевіч). Летась у Выдавецкім доме «Звязда» выйшла яе чарговая кніга «Мудрасць вечара». Кнігу можна ахарактарызаваць як зборнік філасофскай лірыкі. З уласнага жыццёвага вопыту жанчына-творца, руплівая захавальніца хатняга ачага будзе мост праз раку фантазій і мар яе лірычнай гераіні да сэрца беларускага чытача. Чалавечыя якасці — народная мудрасць, шчырасць, дабрыня, гатоўнасць да самаахвяравання, павага да мінулага, увага да сучаснасці — вось што цікавіць паэтэсу.

Нагадаем, што традыцыя штогод узнагароджваць найбольш дастойных дзеячаў мастацтва была заснавана Аляксандрам Дубко. Ён распачаў гэтую справу, добра разумеючы біблейскую ісціну: не хлебам адзіным жывы чалавек.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК
Фота Анатоля АПАНАСЕВІЧА

Бывай, зіма

Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа запрашае юных чытачоў краіны на традыцыйны фестываль дзіцячай кнігі. Назва свята — з коласаўскай паэтычнай спадчыны: «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!». Пройдзе фестываль 28 лютага на музейнай сядзібе. Пачатак — а 10-й гадзіне.

З просьбай пракаментавач падзею мы звярнуліся да старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алеся Карлюкевіча:

— Увогуле ў музеі Коласа праводзіцца штогод тры фестывалі дзіцячай кнігі. Разам з музеем іх заснавалінікамі з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда», кнігарня «Акадэміка», цэнтраліза-

ваная сістэма дзіцячых бібліятэк горада Мінска, выдавецтва «Беларусь». «Ідзі, зіма, ідзі ў дарогу!» — адзін з фестывалю. На сустрэчу з юнымі чытачамі і настаўнікамі прыходзяць вядомыя пісьменнікі. Акрамя прэзентацый, творчых імпрэз, удзельнікаў фестывалю чакаюць інтэрактыўныя гульні, розныя заняткі, у праграме — шмат сюрпрызаў. Дзяцей адзначаюць рознымі падарункамі. У музей па традыцыі завітваюць кніжныя графікі, якія афармляюць дзіцячыя кнігі, мастакі даюць урокі малявання. Ёсць і частка праграмы для дарослых — настаўнікаў і бібліятэкараў, якіх запрашаем на круглыя сталы і дыскусійныя пляцоўкі.

Свята дзіцячай кнігі анансуе і дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Ірына Мацяц:

— Музейшчыкі ўдзячны Выдавецкаму дому «Звязда», што некалі падштурхнулі да такой формы работы, як правядзенне фестывалю дзіцячай кнігі. Гэты клопат ужо стаў неад'емнай часткай нашай дзейнасці. Вельмі важна, што ў музеі дзеці сустракаюцца з прадаўцамі традыцыйнага класіка — паэтамі, празаікамі, для якіх святло Якуба Коласа, яго мастацкі вопыт падказваюць шляхі на літаратурнай ніве. Важна, што на нашай пляцоўцы адбываецца знаёмства з кніжнымі навінкамі. Мы будзем рады, калі да фестывалю далучацца і іншыя выдавецтвы краіны — і «Мастацкая літаратура», і «Адукацыя і выхаванне», усе тыя, хто неаб'якава да захавання і прадаўжэння традыцый чытання.

Раман СЭРВАЧ

Родам з Будзішча

У Брылёўскай сельскай бібліятэцы-клубе Магілёўскага раёна прайшла літаратурна-музычная сустрэча, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння паэта Васіля Карпечанкі.

Ён нарадзіўся ў вёсцы Будзішча на Гомельшчыне, прайшоў вогненнымі ваеннымі шляхамі, а потым аддаў сваё сэрца настаўніцкай працы ў Магілёўскім раёне. Напрыканцы 1950-х увайшоў у беларускую літаратуру сур'ёзнымі, удумлівымі творами.

Удзельнікі сустрэчы пазнаёміліся з тэматычнай кніжнай выстаўкай, дзе былі прадстаўлены выданні з дароўнымі надпісамі паэта. Чытач бібліятэкі кампазітар Мікалай Яцкоў распавёў пра шматгадовае сяброўства з Васілём Васільевічам і выканаў некалькі сваіх песень на вершы юбіляра.

Юлія ЯЦКОВА

Ван Гог у прызме сучаснасці

Галерэя FARBA і Палац мастацтва запрашаюць на сумесны праект «Ван Гог. Ван Лав», прысвечаны знакамітаму галандскаму мастаку. Экспазіцыя раскрывае не толькі творчы шлях вялікага майстра, але спрабуе дакрануцца і да асабістага жыцця, зазірнуць у таямніцы душы і даць новае гучанне таленавітым ідэям.

Выстаўка «Ван Гог. Ван Лав» стане першай часткай маштабнага двухмесячнага фестывалю FARBA Fest у Палацы мастацтва. Творчасць Вінсента ван Гога не страчвае папулярнасці. Мастакі з розных краін свету спрабуюць перасэнсаваць спадчыну вялікага майстра, і беларусы не сталі выключэннем.

Аснову экспазіцыі складаюць работы айчынных майстроў, якія выкарыстоўваюць разнастайныя мастацкія сродкі — ад жывапісу і скульптуры да лічбавага мастацтва і інсталляцый — для лепшага адлюстравання сучасных поглядаў на Ван Гога.

Анастасія Асіповіч «Пунсовы захад», 2023 г.

Выстаўка ахоплівае творчае і асабістае жыццё мастака, раскрывае папулярныя міфы і спрабуе разгадаць таямніцы даўно мінулых дзён. Экспазіцыя прасякнута пачуццём глыбога адзіноцтва і трагічнасцю неўзаемнага

Ві Богуш «Лесвіцы», 2022 г.

кахання, а лірычны музычны фон дадае драматызму.

Праект падзелены на тэматычныя зоны, якія цесна пераплецены паміж сабой. Лепей пачаць з кароткага экскурсу ў біяграфію Вінсента ван Гога. Для тых, хто не любіць чытаць шмат тэксту на мастацкіх выстаўках, а аддае перавагу візуальнай інфармацыі, распрацаваны лічбавыя ілюстрацыі, якія паказваюць пэўны этап жыцця творцы.

Творчы шлях Ван Гога таксама прадстаўлены асобна. Калі хтосьці толькі пачынае знаёмства з галандскім мастаком, праект галерэі FARBA і Палаца мастацтва садзейнічае паступоваму і ўсебаковому паглыбленню ў постімпрэсіянісцкі свет. Творчасць мастака падзелена на характэрныя перыяды, якія па прыведзеных аўтарамі прыкметах можа распазнаць нават недасведчаны ў жывапісе. У гэтым таксама дапамагаюць размешчаныя побач рэпрадукцыі карцін Ван Гога.

Далей, калі ўжо наведвальнік пазнаёміўся ці аднавіў веды па творчасці галандца, можна перайсці да работ сучасных беларускіх мастакоў, натхнёных жывапісам Вінсента ван Гога. У экспазіцыі прадстаўлены жывапіс, графіка, лічбавыя ілюстрацыі, скульптура, інсталляцыі, аўтарскія і калектыўныя работы і нават творчасць пастаянных наведвальнікаў і аматараў праектаў галерэі FARBA. Каб дакладней раскрыць сэнс ці ідэю пэўнага твора, каля работ — адпаведныя цытаты са знакамітых дзённікаў Ван Гога.

Мастакі, натхняючыся карцінамі найбуйнейшага прадстаўніка постімпрэсіянізму, працуюць у розных жанрах і тэхніках: ад партрэта і пейзажных замалёвак да аніمالістыкі і мазаікі. Работы, прадстаўленыя ў экспазіцыі, прывабляюць багачцем колераў і сюжэтаў. Тут можна знайсці і філасофскія разважанні пра сэнс жыцця, і захапленне прыгажосцю навакольнага свету, і страх адзіноцтва, і вечны пошук сапраўднага сябе...

Асобна размясціўся праект Яўгенія Сасюры (MUTUS), які спрабуе перадаць атмасферу астральнага паглыблення, медытатывага трансу. Аўтар звяртаецца да новых сродкаў для стварэння работ, таму ў гэтай серыі выкарыстоўвае флуарэсцэнтную фарбу, з-за якой творы маюць некалькі варыянтаў успрымання: пры дзённым асвятленні, пры ўльтрафіялетавым і пры іх камбінацыі.

Нельга не адзначыць інтэрактывы, якімі славяцца ўсе праекты галерэі FARBA. На выстаўцы «Ван Гог. Ван Лав» можна стаць часткай вядомых работ мастака з дапамогай real-time генерацыі, прайсці цікавыя тэматычныя квэсты па ўсёй экспазіцыі і паспрабаваць адрозніць праўду ад хлусні (спатрабяцца твая самыя цікавыя факты з біяграфіі Ван Гога!), дакрануцца да велізарнага вуха і адчуць законы фізікі (як вядома, для тых, хто не ведае фізіку, увесь свет — магія), і паспрабаваць сябе ў ролі фотамадэлі. Алёна Лукіна і Ганна

Алёна Лукіна, Ганна Нікеева «Вінсент+1».

Яўгеній Сасюра «Аўтанартрэт», 2020 г.

Нікеева вырашылі дапамагчы Вінсенту ван Гогу знайсці шчасце ў асабістым жыцці. Для гэтага наведвальнікам экспазіцыі трэба сфатаграфавання з адзінокай фігурай мастака, выкласці здымак у сацсетках і адзначыць аўтараў праекта «Вінсент+1».

Напісаць асабісты ліст майстру постімпрэсіянізму можна з дапамогай праекта Вольгі Ібадавай «Боль ад пустэчы ўнутры». Аўтар спрабуе раскрыць няпростую, нават далікатную тэму — лісты Ван Гога да брата Тэа. Гэтыя паперкі сталі своеасаблівым люстэркам душэўных пакут мастака і яго імкнення да разумення. Тут можна азнаёміцца з выразкамі з лістоў творцы і напісаць свой, які, магчыма, у будучыні таксама стане часткай якога-небудзь праекта.

Унутры выставачнай прасторы працуюць унікальныя фотазоны. Можна зрабіць яркія кадры і стаць бліжэй да вялікага мастацтва.

Кульмінацыяй выстаўкі з'яўляецца імерсіўны фільм «Быць Ван Гогам», які працэдуецца на шматлікія паверхні і быццам ахутвае глядача, паглыбляючы яго ў свет надзей і мар, сумненняў і страху таленавітага мастака XIX стагоддзя.

Выставачны праект працуе да 9 лютага. Падчас работы экспазіцыі ладзяцца тэматычныя экскурсіі, лекцыі і сустрэчы. Удакладняйце ў супрацоўнікаў праекта.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА,
фота аўтара

Пётр Мураўчук, 1996г.

Па падказцы сэрца

Да 85-годдзя з дня нараджэння Пятра Мураўчука

Жыццёвы і творчы шлях гэтага таленавітага творцы быў складаны. Як мастак Пётр Мураўчук стаў вядомы толькі на пачатку 1990-х гадоў, калі выстаўкі яго карцін з поспехам прайшлі ў Гомелі і Львове, а потым у Францыі, Іспаніі... У 1996 годзе яго прынялі ў Саюз мастакоў Беларусі. Сёння работы Пятра Мураўчука знаходзяцца ў прыватных калекцыях аматараў жывапісу ў Аўстрыі, Сербіі, Канадзе, іншых краін. Некалькі карцін мастака з прыватнай калекцыі Жлобінскаму гісторыка-краязнаўчаму музею перадаў аўтар гэтых радкоў.

Дарэчы, Заходняя Украіна (Валынь) з'яўляецца малой радзімай Пятра Мураўчука (ён нават падпісваў свае работы як Мураўчук-Валынскі). А любоў да мастацтва яму прывіў бацька, удзельнік Вялікай Айчыннай

вайны, які ў вольны час займаўся лепкай.

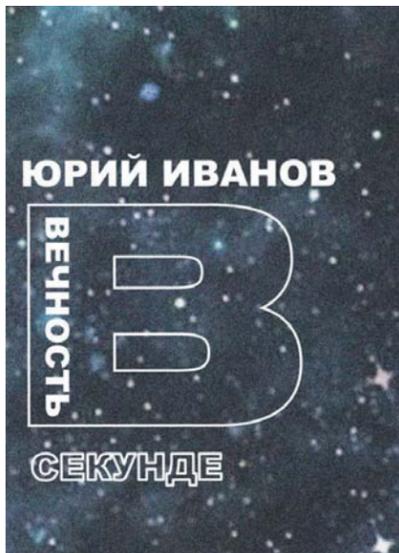
Жыццё кідала будучага мастака па многіх кутках былога Савецкага Саюза: Днепрапятроўск, Марыупаль, Клайпеда, Далёкі Усход, Табольск, Ужгарад, дзе ён у 1968 годзе закончыў вучылішча прыкладнага мастацтва. А ў Жлобін Пётр Мураўчук прыехаў на сталае жыццё на пачатку 1970-х гадоў. Тут стварыў сям'ю.

Творчы дыяпазон мастака даволі вялікі. Яго хвалілі розныя тэмы, у тым

ліку Вялікай Айчыннай вайны («Сяржант разведкі танкавых войск П. І. Тутунін»), космас («Погляд з космаса»), рэлігія («Ісус Хрыстос»). Асаблівае месца ў творчасці жывапісца займаў Чарнобыль. Ён нават стварыў цэлы «Чарнобыльскі цыкл». Гэтыя і іншыя работы Пятра Мураўчука ўтрымліваюць глыбокія ўнутраныя разважанні, таму што пісаў ён па падказцы свайго сэрца.

Мікалай ШУКАНАЎ
Фота даслана аўтарам

Майстэрства адлюстравання часу

Імя фатографа Юрыя Іванова даўно стала ў нейкім сэнсе культавым для беларускай візуальнай культуры. Ён не толькі фотарэпарцёр, але і фотамастак, прычым у самых розных жанрах. Яму падуладныя таямніцы партрэта, пейзажа, замалёвак і іншых спосабаў захавання ўнікальных імгненняў. У арсенале майстра няма прахадных работ, кожная нясе адбітак часу, характару, сітуацыі. «У кожным здымку жыве рух, — сцвярджае наш герой. — Рух думкі і душы. І на сфатаграфаваным сорок гадоў таму дрэве, без сумневу, штогод прыбывае кольцаў. Яно сталее разам з намі. І можна да бясконцаці спрацацца, дзе застаўся арыгінал — у старасвецкім парку на ўскраіне Беларусі або на банальнай фотапаперы...»

Сваёй творчасцю Юрыя Іванова працягнуў акадэмічны кірунак мастацкай фатаграфіі і савецкай фотажурналістыкі, дзе дамінавалі павага, можна сказаць, інтэлігентнае стаўленне да аб'екта, а таксама дабрыня і амаль дзіцячая здольнасць уражвацца ўбачаным. Ён вастрыў свой арліны погляд, працуючы фотакарэспандэнтам у БелаПАН, выданнях «Культура» і «Мастацтва». Яго работы ўзбагацілі візуальнае аблічча выданняў, дазволілі перагледзець канцэпцыю ілюстрацыйнага матэрыялу для айчыннай журналістыкі. Часам менавіта здымак з'яўляўся галоўным адлюстраваннем сэнсу, асноўным акцэнтам у матэрыяле.

Майстар нядаўна ярка адзначыў слаўны юбілей, да якога прымеркавалі выхад фотаальбома «Вечнасць у секундзе» (Выдавецкі дом «Беларуская навука»). Кнігу адкрываюць цёплыя ўступныя словы члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхаіла Мясніковіча, публіцыста Яўгена Агурцова-

Уладзімір Мулявін.

якія ідуць у абрамленні квітнёучай вішні; рабочыя, якія сядзяць у велізарным коле БелАЗа; ікананісныя абліччы сельскіх жанчын. З цікавасцю ўглядаешся ў твары найлепшых людзей Беларусі ХХ стагоддзя, сярод іх — Пётр Машэраў і Уладзімір Мулявін, Валянцін Елізар'еў і Барыс Луцэнка, Аляксандр Дудар'еў і Генадзь Гарбук, Рыгор Барадулін і Андрэй Вазнясенскі, мітрапаліт Філарэт і родная маці. Асаблівую энергетыку выпраменьваюць фатаграфіі дырыжораў, жэсты якіх злоўлены літаральна злёту, — Міхаіла Казінца, Людмілы Яфімавай, Генадзя Праватарава. «Людзей нецікавых у свеце няма», — казаў Яўгеній Еўтушэнка. Дарэчы, і сам паэт адлюстраваны як рамантык і выразнік вольналюбівых ідэй свайго часу.

Такога ўзроўню мастацкай фатаграфіі можна чытаць шматслойна, як своеасаблівы палімпсест, шматзначны тэкст, у якім спалучаюцца культурныя коды і сімвалы пэўнага часу. У знакамітай фатаграфіі «Лятучка», якая абышла многія сусветныя выданні, спачатку прачытваюцца шматфігурная кампазіцыя і маляўнічы каларыт, затым напружаны стан жанчын,

Грыбнік.

якія сабраліся вакол заводскага начальства, і, нарэшце, павышаны сацыяльны градус эпохі. Невыпадкова гэты здымак стаў адной з 118 найлепшых сусветных фатаграфій 1980 — 1990-х гадоў, а ў 1987 годзе Юрыя Іванова ўвайшоў у сотню найлепшых фатографаў свету.

Нездарма яго талентам захапляліся і захапляюцца акцёр Генадзь Аўсяннікаў і драматург Алена Папова, спевакі Валерый Кучынскі і Міхаіл Жылюк, паэты і сябры з розных краін. Сведчаннем таму з'яўляюцца і наступныя выразныя выказванні, прысвечаныя Юрыю Іванову:

И снова миг ты свой настиг —
он не утрачен!
Вновь света блиц и свет от лиц —
вот миг удачи!
Как будто явь в чудесном сне,
как будто выстрел в тишине —
Осколки совести безмолвно на стене...
(акадэмік Анатоль Рубінаў)

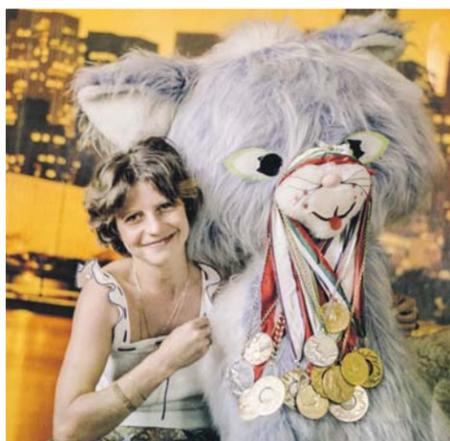
«Юрыя Іванова — гэта лёс краіны ў рамках творчасці аднаго чалавека. Фатаграфія — гэта яго жыццё, яго запал. Вось таму мне было цікава ляпіць яго скульптурны партрэт. І ляпіў я яго доўга, доўга, доўга...» (скульптар Іван Міско). «Яго найлепшыя работы — момант ісціны. Яны застануцца ў гісторыі» (кампазітар Ігар Лучанок). «Яго фотаапарат падае нам калейдаскоп здзіўлення ад нечаканых кампазіцый навакольнага жыцця» (мастак Леанід Шчамялёў). «Паказваючы людзей, ён падкрэслівае іх годнасць і гонар. Ні ў адной рабоце ён не пасароміў вялікую галіну фатаграфіі. Гэта дакладна» (мастак Міхаіл Савіцкі). «Юрыю Іванову —

Пётр Машэраў.

з захапленнем яго талентам схопліваць незвычайныя выразы твараў сваіх герояў» (кампазітар Мішэль Легран). Лаканічна і выразней за ўсіх сказаў знакаміты мастак Міхаіл Шамякін: «Брава! Майстар!»

Антаніна КАРПІЛАВА

Вольга Корбут.

Кржыжановаўскага, пісьменніка Уладзіміра Ліпскага, кінарэжысёра Вячаслава Нікіфарова. Перад намі паўстае хрэстаматыя фатаграфічнага мастацтва, дзе ўражваюць шматжанравасць і полістылістыка — ад рэпартажнай імправізацыі да пастаноўчай рэжысуры і старанна выверанай кампазіцыі. Маляўнічая палітра раз-пораз змяняецца чорна-белым, амаль графічным мінімалізмам, дзе праглядаюцца шматлікія прамежкавыя адценні. Амаль фізічна адчуваецца фактура самых розных аб'ектаў — ці то магутныя лусты раллі, ці то храбусткая звонкасць пшанічнага поля або шчыльнасць туманнага марыва на Палессі.

Перагортваючы альбом, адчуваеш эмацыянальны зарад і сэнсавае напаўненне кожнага кадра. Гэта абумоўлена неаб'якаваасцю і ўвагай мастака да аб'екта. У майстра аднолькава атрымліваецца перадаць асаблівасці індывідуальнага характару і калектыўнага настрою. Напрыклад, моцнае ўражанне выклікаюць партрэты рабочых і сельскіх працаўнікоў, замалёўкі гарадскога і вясковага побыту, панарамныя калектыўныя шэсці і дэманстрацыі.

Уражвае ўнікальны кадр пасляваеннага Мінска і плошчы Леніна, дзе цудам захаваліся даваенныя будынкі. Захапляюць радасныя твары ветэранаў,

«Лятучка».

Курган Славы.

Таварыш Караленкі па няволі

Творчасць Уладзіміра Караленкі — пісьменніка, журналіста, грамадскага дзеяча — добра ведаюць тыя, хто цікавіцца рускай літаратурай. Аднак найперш дзякуючы самаму значнаму з напісанага ім: «Дети под-земелья», «Сон Макара», «Слепой музыкант», «История моего современника». Пра іншыя вядома куды менш. Гэта тычыцца і апавядання «Чудная», якое некаторыя даследчыкі называюць нарысам. З'явілася яно ў 1880 годзе, калі Уладзіміру Галакціёнавічу было толькі 27 гадоў. У аснову твора пакладзены аповед канвойнага жандара аб дзяўчыне, якую ён суправаджаў у ссылку.

Эвеліна Улановская.

Ну, а согнуть, — сам, чай, видел: не гнут-ся такие».

«Чудной» яе назвалі яшчэ і таму, што, як толькі прыехала на месца ссылкі, адразу пайшла жыць да аднаго са ссылных. З-за падобных яе паводзін Разанцаў гаворыць аб ёй як аб «настоящей боярыне Морозовой». Ды і сама сябе Марозавай назвала. Маючы на ўвазе тую, якая рашуча выступіла супраць царкоўных рэформ патрыярха Нікана. А, магчыма, такім было і ўласнае прозвішча. Тым самым Уладзімір Караленка лішні раз падкрэсліў, што і гэтая «чудная» гатова ахвяраваць жыццём дзеля адстойвання сваіх перакананняў.

Прататыпам гэтай ссылнай стала Эвеліна Улановская, па мужу Краніхфельд.

Нарадзілася яна 3 чэрвеня 1859 года ў Навагрудку. Навучалася акушэрству і прымала актыўны ўдзел у рэвалюцыйнай барацьбе. У дваццаць гадоў у час адной са студэнцкіх вечарынак была арыштавана. Кампраматы ў яе дзейнасці знайшлося нямаля, таму ўсё скончылася высылкай у горад Пудожа Аланецкай губерні. Пра яе знаходжанне там Уладзімір Галакціёнавіч расказваў у «Истории моего современника» (кніга трэцяя, частка першая, глава «Девку привезли»).

«<...> Целая колония политических ссыльных жила в городе Пудоже. В это время вышел приказ министра вн. дел Макова о том, чтобы ссыльные не отлучались за черту города или села. В виде протеста против этого циркуляра пудожские ссыльные решили целой компанией отправиться за город, за грибами. Узнав об этом, местный исправник снарядил в погоню целую команду. Помнится, эта история была в юмористическом тоне описана в одной из столичных газет, за что газета, кажется, получила предостережение. Произошло чисто опереточное столкновение с инвалидной командой, причем ссыльные, преимущественно молодые девушки, кидали в команду грибами, которые успели набрать до столкновения. Их все-таки взяли в плен, насильно усадили в лодки, а мужиков из соседней деревни заставили лямкой тащить эту преступную молодежь в город. В результате несколько зачинщиков и зачинщица этого „грибного бунта“ (так и был известен этот эпизод среди ссыльных) были разосланы в разные глухие места с особой инструкцией местному начальству.

Улановская, как особенно неугомонная, попала в Починки».

Яе ўдзел у зборы грыбоў кваліфікавалі не толькі як парушэнне рэжыму высылкі, але і як спробу да ўцёкаў. Таму і была выслана 3 лістапада 1879 года ў Глазоўскі павет Вяцкай губерні. У гэты час у Бярозаўскіх пачынках знаходзіўся ў ссылцы і Уладзімір Караленка. Было аб чым пагаварыць ім.

Па вяртанні ў 1882 годзе з Бярозаўскіх пачынак Эвеліна Улановская жыла ў Харкаве, працягваючы займацца рэвалюцыйнай дзейнасцю. Праз тры гады зноў была арыштавана, выслана ў Балаганск Іркуцкай губерні. Не скарылася і там. Якраз для ўлад і падстава з'явілася яшчэ пакараць. 22 сакавіка 1889 года адбылася так званая Якуцкая трагедыя. Увайшла ў гісторыю таксама як Манастыроўскі бунт, Манастыроўка ці Манастыроўская трагедыя — падаўленне ўзброенага пратэсту ссылных. Пасля гэтага ссылныя Балаганскай акругі склалі пратэст «Русскому правительству», які накіравалі ў Міністэрства ўнутраных спраў, і разаслалі па ўсёй Расіі.

Вінаватымі ў з'яўленні яго Іркуцкі губернска суд палічыў Эвеліну Улановскую, Віктара Краніхфельда, Паўла Грабоўскага, Мікалая Ожыгава. Соф'ю Навакоўскую і Міхаіла Ромаса. Іх прыгаварылі да пазбаўлення ўсіх правоў і да чатырох гадоў катаргі кожнага. Эвеліна Улановская гэтым разам апынулася ў Якуцкай вобласці. Яна неаднаразова аб'яўляла галадоўкі, што не магло не сказацца на здароўі. З гэтай ссылкі вярнулася ў 1905 годзе. Памерла 31 кастрычніка 1915-га.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Сябраваў з Хікметам, ваяваў у разведцы

Калі будзе напісана гісторыя беларуска-турэцкіх літаратурных сувязей, то, несумненна, знойдзецца ў гэтым летапісе месца і біяграфіі ўраджэнца Віцебска Аляксандра Давыдавіча Тварскага (1924—1990) — як перакладчыку твораў вялікага турэцкага паэта на рускую мову і як аўтару кнігі пра Назыма Хікмета.

Нарадзіўся Аляксандр у сям'і ўрача Давыда Тварскага. Школу закончыў у 1941 годзе. Да 80-годдзя з дня нараджэння пісьменніка ў Віцебску сабраліся яго сябры па СШ № 10. Аляксандр (а звалі яго ў школе Алік) вучыўся ў класе «А»... Ужо на пачатку XXI стагоддзя ў часопісе «Мишпоха» былы вучань гэтай самай школы Барыс Гінзбург апублікаваў нарыс «Турэцкі пісьменнік з... Віцебска», дзе шмат што згадаў з даваеннага дзяцінства, даваеннага юнацтва Аляксандра Тварскага. У віцебскай школе выходзілі і сатырычная газета, і рукапісны часопіс «Геніальный ум. Аляксандр, словам, быў прыкметным вучнем... Што цікава, гэтую ж СШ № 10 закончыла і руская пісьменніца Лідзія Абухова, праўда, на год раней за Тварскага — у 1940-м...

Будучы рускі празаік, паэт, сцэнарыст і перакладчык у 1944 годзе закончыў Вольскае ваеннае вучылішча. На фронце быў камандзірам узвода разведкі ўпраўлення разведкі ў складзе 70-й арміі. Разам са сваімі баявымі паплечнікамі Аляксандр удзельнічаў у Палескім наступленні 2-га Беларускага фронту, у Люблін-Брэсцкай аперацыі, у разгроме нямецкіх войск на захадзе ад Брэста...

Пасля Вялікай Айчыннай вайны некаторы час наш зямляк вучыўся ў Ваеннай акадэміі. Быў ужо ў званні маёра...

Але, адчуўшы, што вайсковая служба — не яго лёс, Аляксандр пакінуў вучобу, спрабаваў свае сілы ў літаратурнай працы. У 1955 годзе Аляксандр закончыў філалагічны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава. Працаваў у рэдакцыі ўсесаюзнай газеты «Пионерская правда». Тыраж выдання на той час складаў некалькі мільёнаў экзэмпляраў. Надрукавацца ў газеце лічылася надзвычай прэстыжным... Пасябраваў Аляксандр Давыдавіч з турэцкім паэтам Назымам Хікметам (1901—1963). Перакладаў яго вершы і казкі. Напісаў кнігу пра турэцкага пісьменніка — «Песня над Басфорам», якая выйшла ў Маскве ў 1959 годзе. Заснавальнік турэцкай рэвалюцыйнай паэзіі, камуніста з 1922 года, Назыма Хікмета неаднаразова арыштоўвалі. «Рамантычны камуніст» і «рамантычны рэвалюцыйнер» большую частку свайго жыцця правёў ці ў турмах, ці ў выгнанні... У 1950 годзе турэцкі паэт быў адзначаны Міжнароднай прэміяй міру. Па значнасці, абсягах уплыву творчасці Назыма Хікмета на чытачоў розных пакаленняў, на развіццё турэцкай літаратуры яго параўноўваюць з Аляксандрам Сяргеевічам Пушкіным. Дарэчы, пасля XX з'езда КПСС Назыма Хікмет актыўна ўключыўся ў разбурэнне культуры асобы Сталіна, напісаў антысталінскую п'есу «А ці быў Іван Іванавіч?». Спектакль адразу пасля прэм'еры ў Маскоўскім тэатры сатыры быў забаронены. Але яго ставілі тэатры Рыгі, Прагі, Сафіі...

У 1960 годзе Аляксандра Тварскага прынялі ў Саюз пісьменнікаў СССР. Выступаў у друку як літаратурны крытык. Выдаў кнігу «Георгій Гулія, як ён ёсць» (выйшла ў Тбілісі ў 1981 годзе). Георгій Гулія (1913—1989) — рускі пісьменнік

Аляксандр Тварскай.

абхазскага паходжання. Аўтар рамана «Вясна ў Сакене», надрукаванага ў часопісе «Новый мир». За гэты твор Г. Гулія быў адзначаны Сталінскай прэміяй трэцяй ступені.

Аляксандр Тварскай — аўтар кнігі «Турэцкі марш» (1965), зборніка нарысаў «Новыя сцягі» (1979; у суаўтарстве з М. Волкавым), п'есы «Аповед адной дзяўчыны» (асобнае выданне пабачыла свет у 1960 годзе). «Турэцкі марш» — аповесць, якая выйшла накладам у 75 000 экзэмпляраў. А другое выданне мела наклад ужо ў 100 000 экзэмпляраў. Дзеянне ў творы адбываецца ў адным з беларускіх гарадоў падчас акупацыі паселішча нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Героі кнігі — учаранія дзесцікласнікі... Кніга мастацкая, але ствараючы яе, пісьменнік кіраваўся дэталлямі, якія яму ўдалося сабраць у Віцебску. Сучаснікі Тварскага пазнавалі ў творы настаўнікаў і вучняў СШ № 10. Чаму ж аповесць мае

такую назву? Фашысты, іх прыспешнікі, знішчаючы насельніцаў яўрэйскага гета, уключалі на ўсю моц добра вядомы музычны «Турэцкі марш»... Калі аповесць з'явілася ў друку, высокую ацэнку твору далі Ілья Эрэнбург, Леў Касіль, Яўгеній Вараб'ёў, іншыя савецкія пісьменнікі і літаратурныя крытыкі...

Шмат часу Аляксандр Тварскай адыдаваў мастацкаму перакладу. Двума выданнямі (у 1957 і 1959 гадах) выйшаў у яго пераўвасабленні зборнік «Дзеці свету спяваюць: песні замежных краін». Аляксандр Давыдавіч пераклаў кнігі беларусаў Уладзіміра Мехава «Чырвоны губернатар», зборнік апавяданняў для дзяцей Даіра Слаўковіча «Хвядоскавы каникулы». І яшчэ адну беларускую кнігу ў сваім перакладзе выдаў А. Тварскай — «Васілёў курган», куды ўвайшлі тры аповесці Алесь Якімовіча (1904—1979) — «Крепостное детство», «Васильев курган», «Первая победа». Зборнік выходзіў у Маскве ў выдавецтве «Детская литература» двойчы — у 1964 годзе і пасля смерці беларускага дзіцячага пісьменніка, у 1984 годзе.

Асобная старонка ў перакладчыцкай біяграфіі Аляксандра Давыдавіча — праца над перакладам кнігі бурацкага савецкага пісьменніка Барадзія Мунгонава (1922—1989) «Чорны вецер». Аповесць пісьменніка-франтавіка пабачыла свет у 1978 годзе ў выдавецтве Міністэрства абароны СССР.

Аляксандр Тварскай — аўтар сцэнарыяў фільмаў «Самыя першыя» (1961), «Разумныя рэчы» (1973). Наш зямляк — даволі шчыры і руплівы працаўнік літаратурнай нівы, і след яго на доўга застаецца ў гісторыі прыгожага пісьменства...

Мікола БЕРЛЕЖ

«Усё, што ведаю аб жыцці, — аддаць людзям...»

Да 90-годдзя з дня нараджэння Івана Чыгрынава і 80-годдзя Вялікай Перамогі ў Магілёўскай абласной бібліятэцы стварылі віртуальны музей народнага пісьменніка «Вернасць праўдзе».

Неўміручаму подзвігу народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны прысвечана шмат мастацкіх твораў. Па гарачых слядах вайны пісалі К. Чорны і М. Лынькоў, І. Мележ і І. Шамякін. У дні суролага змагання з фашызмам былі створаны паэтычныя шэдэўры «Васіль Цёркін» А. Твардоўскага і «Сцяг брыгады» А. Куляшова. У 50-я гады ХХ стагоддзя загучалі галасы ўчарашніх лейтэнантаў Ю. Бондарова, Р. Бакланава, В. Быкава, якія ведалі «акопную праўду». Трэцяя хваля літаратуры пра Вялікую Айчынную — гэта творы дзяцей фронтавікоў і партызан, чые дзяцінства было аблапена полымем вайны. Яны зведалі жакі акупацыі і смак сірочага хлеба. Ubачанае і перажытае засталася ў іх памяці і сэрцах і прымусіла ўзяцца за пяро. Да такога пакалення належыць і народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь і Літаратурнай прэміі імя А. Фадзеева Іван Чыгрынаў.

Лёс чалавека кароткі, жыццё — вечнае. Гэтыя словы найлепш адносіцца да Івана Гаўрылавіча. Знакаміты сын магілёўскай зямлі, на жаль, пражыў мала, але ў гісторыі беларускай літаратуры яму і яго творам, несумненна, накітанава неўміручасць. Ім жыць роўна столькі, колькі жыць беларусам на зямлі.

Касцюковіцкі раён — малая радзіма шматлікіх таленавітых празаікаў і паэтаў. У гэтых мясцінах нарадзіліся Аркадзь Куляшоў, Аляксей Русецкі, Алесь Пісьмянкоў, Леанід Левановіч... На гэтай зямлі ўпершыню зірнуў на свет і Іван Чыгрынаў — адзіны на Магілёўшчыне пісьменнік, удастоены ганаровага звання «народны». Цікавы факт: ён вучыўся ў той жа школе, якую крыху раней скончыў і народны паэт Аркадзь Куляшоў. Саматэвіцкая сярэдняя школа, мусіць, адна на Беларусі, якая выхавала адразу двух народных, што само па сабе ўжо ўнікальнае з'ява.

у літаратуры трыццаць пяць гадоў. Таленавітаму, самаадданаму, неардынарнаму мастаку слова ўдалося стварыць вялікі народны эпос, які дакладна выяўляе нацыянальную душу беларусаў, іх менталітэт. Аўтар шматлікіх апавяданняў, раманаў, п'ес, кінасцэнарыяў, крытычных і публіцыстычных артыкулаў грунтоўна і панарамна выпісаў Беларусь і беларусаў у віры розных падзей: у часы сівой даўніны, у гады ваеннага ліхалецця, пасляваеннай галечы і ў апошнія дзесяцігоддзі ХХ стагоддзя. Пры адлюстраванні падзей Іван Чыгрынаў арганічна спалучаў уласны жыццёвы досвед і глыбокія навуковыя веды. Менавіта таму яго творы не толькі дасканалыя ў мастацкіх адносінах, але і надзвычай праўдзівыя і гістарычна дакладныя.

Пісьменнік-патрыёт ніколі не хаваў сваёй грамадзянскай пазіцыі, якая зводзілася да аднаго: добра ўсё, што добра для Беларусі. Дзеля гэтага ён жыў

з аўтарскай праўкай, аўдыязапісы. Нельга не адзначыць, што творчасць І. Чыгрынава, найперш яго раманы, — выдатныя старонкі сучаснай беларускай літаратуры, якая, дзякуючы творам менавіта падобнага кшталту, адчувае сябе ўпэўнена, роўнай сярод роўных поруч з самымі рознымі літаратурамі свету. Той факт, што асобныя творы І. Чыгрынава перакладзены на амаль два дзясяткі моў свету, а на рускую і ўвогуле ўсе без выключэння — выпадак даволі рэдкі!

Манера чыгрынаўскага пісьма — няспешнасць, разважлівасць, псіхалагізм, філасафічнасць. Пяць раманаў, звязаных аднымі героямі, месцам дзеяння, — з'ява ўнікальная і, мабыць, не толькі для беларускай літаратуры. А яго выдатныя апавяданні, больш як дзясятка п'ес, у якіх усё гісторыя Беларусі!

Бясспрэчна, Іван Чыгрынаў зрабіў шмат. Пакінутая ім духоўная спадчына з'яўляецца невычэрпнай крыніцай для яе майстравання, спасціжэння творчага асэнсавання пісьменніка, для больш глыбокага ўсведамлення найважнейшых гісторыка-літаратурных падзей ХХ стагоддзя, што падмацавана вялікай колькасцю навуковых прац, літаратурна-крытычных артыкулаў і рэцэнзій, змешчаных у раздзеле «Творчасць».

Але не толькі на літаратурнай ніве Іван Гаўрылавіч быў максімістам. Гэтая якасць была яму ўласцівая і ў грамадскай дзейнасці. Усё, за што ні браўся, рабіў з поўнай аддачай і вялікай зацікаўленасцю лёсам чалавека і краіны, роднай Беларусі, шчырым клопатам пра наша духоўнае багацце. З'яўляючыся сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, старшынёй праўлення Беларускага фонду культуры, працуючы старшынёй пастаяннай камісіі Вярхоўнага Савета БССР па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносінах, Іван Гаўрылавіч шмат зрабіў па вяртанні і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны краіны, па вырашэнні пытанняў абароны гонару і незалежнасці нашай Радзімы і яе народа. Менавіта ён ініцыятар стварэння помніка на знакамітым Буйніцкім полі, дзе летам 1941 года 172-я дывізія генерала Раманава абараняла Магілёў ад фашысцкіх захопнікаў. Мемарыяльны комплекс быў адкрыты ў 1995 годзе да 50-годдзя Вялікай Перамогі.

Пісьменнік цесна супрацоўнічаў з панарамна-эпічным тэлевізійным беларускім кіно і айчынным драматычным тэатрам. Карціны і спектаклі з удзелам Чыгрынава-сцэнарыста з'яўляюцца неаспрэчным унёскам у нацыянальную культуру, аб чым яскрава сведчыць раздзел «Асоба ў мастацтве».

Карысныя матэрыялы ў дапамогу вучэнню мастацкай спадчыны І. Чыгрынава ў навучальных установах, метадычныя распрацоўкі ўрокаў, сцэнарыі для

арганізацыі святочных мерапрыемстваў з нагоды юбілеяў пісьменніка змешчаны ў раздзеле «Чыгрынаў у школе».

У сваёй аўтабіяграфіі Іван Гаўрылавіч дакарае сябе за тое, што практычна ўсю творчасць прысвяціў тэме вайны і з-за гэтага, верагодна, выпусціў нешта важнае. Пры гэтым ён згадвае, што кожны раз даваў сабе слова: новы твор аб вайне будзе апошнім. Але ў выніку ўсё роўна вяртаўся да гэтай тэмы. Івану Чыгрынаву шоў усяго сёмы год, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, якая зрабіла яго пісьменнікам, але ж яна яго і забрала... Хворы ён быў яшчэ з ваеннага часу, калі хлопчыкам перанёс вельмі цяжкі брушны тыф. Ён выжыў, але змены, якія адбыліся ў арганізме, засталіся назаўсёды.

Ганаровае званне «Народны пісьменнік Беларусі» было прысвоена Івану Гаўрылавічу Чыгрынаву ў жніўні 1994 г. за вялікі ўклад у развіццё беларускай мастацкай літаратуры, плённую грамадскую дзейнасць. У гісторыі Беларусі як суверэннай дзяржавы гэта быў першы ўказ аб прысваенні дадзенага ганаровага звання. Увогуле, за гады незалежнасці ў нашай краіне звання «Народны пісьменнік» былі ўдастоены тры мастакі слова: Іван Чыгрынаў, Іван Навуменка (1995) і Мікалай Чаргінец (2022). Як захоўваецца памяць пра выдатнага мастака слова ў нашай краіне, асабліва на малой радзіме, сведчыць раздзел «Памяць».

Звычайна гавораць, што пісьменнік усё жыццё піша адну кнігу. Пры гэтым маецца на ўвазе галоўная думка, якая аб'ядноўвае ўсё напісанае. Была свая асноўная думка і ў Івана Чыгрынава. Яна скразной лініяй праходзіць праз яго раманы, драмы, апавяданні, публіцыстыку. Гэта ідэя нацыянальнага аднаўлення. Вельмі слушная думка. Асабліва сёння, калі настаў час вярнуць народу яго гісторыю — не добрую або дрэнную, — а сапраўдную, якой яна была.

Віртуальны музей Івана Чыгрынава «Вернасць праўдзе» — гэта праект пра вялікую Гісторыю, пра вялікую Памяць, пра вялікага Чалавека з Вялікага Бору...

Юлія КАСЦЮК,
вучоны сакратар установы культуры «Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна»

У беларускую літаратуру Іван Чыгрынаў уваходзіў класічнай дарогай — ад апавядання да рамана з адначасовым выхадам у драматургію, кіно, тэатр і публіцыстыку. У творчасці дасягнуў рэдкага ведання розных бакоў народнага жыцця ў пераломныя моманты нацыянальнай гісторыі. Сапраўднай творчай вяршыняй пісьменніка сталі раманы «Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужыны», «Вяртанне да віны», «Не ўсе мы згінем» — глыбокі аналіз каранёў, вытокаў усенароднай барацьбы народа з фашызмам. Аўтар знакамітай пенталогіі здолеў адшукаць абагульнены мастацкі вобраз часу — а гэта пад сілу толькі сапраўднаму Майстру.

«Пісаць для яго азначала жыць», — так казаў пра свайго земляка Алесь Пісьмянкоў. Сам Іван Чыгрынаў ужо на схіле зямных дзён, падсумоўваючы вынікі зробленага, казаў: «Літаратура стала маім жыццём, маім лёсам, маёй справай, вялікай справай». І ў яго шчырых словах не было перабольшання: пісьменнік самааддана, з душэўнай апантанасцю, уласцівай выдатным мастакам, працаваў

і працаваў, гэта было яго заповітам. Для захавання памяці аб нацыянальным класіку Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна стварыла віртуальны музей Івана Чыгрынава «Вернасць праўдзе», прысвечаны жыццю народнага пісьменніка Беларусі, яго грамадскай дзейнасці і вялікай творчай спадчыне.

Асветна-адукацыйны інтэрнэт-праект складаецца з сямі раздзелаў, матэрыялы кожнага ахопліваюць розныя бакі шматграннай грамадскай і творчай дзейнасці Івана Чыгрынава, узнаўляюць малавядомыя факты і істотна дапаўняюць выкладзеную ў даведніках біяграфію творцы. Шматлікія звесткі падмацаваны ўспамінамі родных, сяброў і калега па пяры, інтэрв'ю, дзённікавымі запісамі, лістамі, архіўнымі дакументамі і матэрыяламі, фотаздымкамі.

Грунтоўна разглядаюцца літаратурныя здобыткі пісьменніка, яго перакладчыцкая дзейнасць, даецца поўны храналагічны спіс кніг аўтара, прыводзіцца тэксты асобных твораў, у тым ліку вершаў і п'ес, публіцыстычных артыкулаў, копіі рукапісаў і машынапісаў

Элемент, без якога немагчыма жыццё

Адчуць бясконцасць быцця, заўважыць яго супярэчлівасць і «ўвайсці» ў плынь свядомасці можна на выстаўцы Веранікі Ракашэвіч «Кісларод» у Палацы мастацтва. Свабодная прастора і яркія экспрэсіўныя адценні ствараюць спрыяльную атмасферу для глыбокіх філасофскіх разважанняў і аналізу.

Мастачка з дзяцінства цікавілася жывапісам і яркімі колерамі, таму асноўным творчым кірункам яе дзейнасці стаў абстрактны экспрэсіўнізм. Вераніка Ракашэвіч — удзельніца шматлікіх мастацкіх конкурсаў, выставак у Беларусі і за яе межамі. Праз метады спантаннай абстракцыі творца паказвае пераход да рэальнасці, якая візуалізуе не толькі эмацыянальны падыход, але і фізічны стан прыроды.

Выставачны праект «Кісларод» стварае прастору паветра і вады, плыні, якая неабходна чалавеку для адчування

«Эфір», 2024 г.

«Ocean II», 2025 г.

ўласнага існавання. Кісларод — важны элемент, які іграе цэнтральную ролю ў шматлікіх працэсах на нашай планеце. Ён сімвалізуе энергію і само жыццё на зямлі. Кісларод фарміруе асяроддзе, у якім чалавек адначасова можа адчуваць бясконцасць быцця і страх смерці.

У сваіх работах мастачка выкарыстоўвае пераважна сіні колер, каб падкрэсліць супярэчлівасць і зменлівасць жыцця. Аднак яркія колеравыя плямы ў творчасці Веранікі Ракашэвіч існуюць у прасторы белага, што дае адчуванне спакою і надае кіслароду неабходны для ўспрымання аб'ём. Асноўнай канцэпцыяй выстаўкі з'яўляецца цесная ўзаемасувязь усяго жывога на зямлі, менавіта таму ў творах мастачкі можна заўважыць прыродныя матывы.

Вераніка Ракашэвіч у сваіх работах праз супярэчлівасць сіняга расказвае пра магчымасць усвядомленага запавольвання ў часе і прасторы, пра складанасць і прастасць усяго існага. Мастачка стварае свет, дзе кожны можа адчуць хваляванне ці спакой, рух ці спыненне. Сіні колер мае моцны псіхалагічны ўплыў і дапамагае сканцэнтравана на ўласных пачуццях. Твор «Прырода сіняга» (2025),

які быццам атачае выставачную прастору, уводзіць глядача ў медытатыўны транс, спрыяючы паглыбленню ў самыя паглыбленыя закуткі душы. У гэтай рабоце няма яркіх кантрастных колераў, якія характэрны для абстракцыянізму. Мастачка плаўна пераплятае сінефіялетаваыя адценні, ствараючы фантастычную атмасферу і адсылаючы глядача да бясконцасці Сусвету. Складваецца ўражанне, быццам глядзіш на зорнае неба, якое вабіць сваёй глыбінёй.

Тым, хто любіць паразважаць над схаванымі сэнсамі, спадабаецца «Дыаксіген» (2024). Насычаны сіні колер ахоплівае ўсё, пакідаючы толькі маленькую рыску святла. Быццам праз тоўшчу вады прабіваецца сонечны праменьчык. Для кагосьці падобныя абстракцыі выглядаюць занадта проста, але ў гэтым і ідэя, каб у простым знайсці складанае.

Работы «Blue» (2023), «Эфір» (2024), «Сем нябёсаў» (2024), «Ocean II» (2025), «Кісларод» (2024) выкананы ў кірунку абстрактнага экспрэсіўнізму. Аб'ёмныя творы напоўнены паветрам і ствараюць лёгкую безважкую атмасферу. Мастачка выкарыстоўвае розныя адценні сіняга: ад пяшчотна-блакітнага да сінявата-чорнага. Аднак з'яўляюцца і новыя колеры, якія адсылаюць да ўсеагульнага прыроднага пачатку, — зялёны, чырвоны, жоўты, ружовы. Аўтар звяртаецца да расліннасці, праз якую можна адначасова паказаць і крохкасць, і ўстойлівасць нашага свету. Асабліва гэта выяўляецца ў творах «Гарлачыкі», дзе на матавай воднай плыні неакуратнымі мазкамі размясціліся пяшчотныя кветкі. Яны быццам сцякаюць уніз і ў спалучэнні з воднай стыхіяй паказваюць

вечную ўзаемасувязь паміж усімі элементамі на зямлі.

Экспрэсіяй і моцнай энергіяй вылучаецца работа «Blue» (2023). Хаатычныя павевы ветру пераплятаюцца ў адзіную хвалю і прыносяць у выставачную прастору элемент спантаннасці і свабоды. Мастачка выкарыстоўвае мяккія сілуэты, бо кісларод — неабсяжная энергія, здольная змяніць свет.

«Сем нябёсаў», 2024 г.

Праз сінюю прастору воднай і паветранай стыхіяй глядач паступова набліжаецца да цэнтры экспазіцыі — твора «Last Love». Работа вылучаецца багаццем ружова-чырвоных адценняў і становіцца сэрцам праекта. Яна нападуняе выстаўку гарачай экспрэсіяй і адсылае да вытокаў чалавечых пачуццяў.

Падчас работы выстаўкі можна набыць паштоўкі з рэпрадукцыямі карцін, магніты і нават адзенне, выкананае ў «паветраным» стылі праекта.

Выстаўка працуе да 9 лютага.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА

зваротная сувязь

Спляценне мінулага з сучаснасцю

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухача літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

Пра выдатнага земляка — мысліцеля, пісьменніка, перакладчыка і палеміста, тэолага і выдаўца, аднаго з самых адукаваных людзей свайго часу Сымона Буднага пойдзе размова Навума Гальпяровіча з дырэктарам Інстытута літаратуразнаўства НАН прафесарам Іванам Саверчанкам у праекце «Нам засталася спадчына».

У праграме «Прачулым радком» у суботу і нядзелю — вершы Міколы Сурначова.

У перадачы «Літаратурная анталогія» па буднях у выкананні Лікі Пташук ажывуць старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесеныя ветрам». У «Радыебібліятэцы» — твор Адама

Міцкевіча «Пан Тадэвуш, альбо Апошні наезд на Літве». Выканаўца — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Ілья Курган.

Па суботах — перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць аповяданні беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы ў межах праекта «Дасціпныя. Настомныя. Кемлівыя» чытанне кнігі Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Вухцік і дзіва». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

27 студзеня — у гімназію № 1 г. Салігорска (вул. Леніна, 49а) на творчую сустрэчу «Старонкі кнігі распаўдаюць аб вайне» з Валянцінай Драбышэўскай. Інтэрактыў па творах «Любіна сукенка». Пачатак у 10.00.

27 студзеня — у Салігорскую раённую дзіцячую бібліятэку (вул. Казлова, 26) на квэст-гульні «У пошуках суперсябра «К»» Валянціны Драбышэўскай. Пачатак у 12.00.

27 студзеня — у гімназію № 2 г. Салігорска (вул. Багмолава, 22а) на творчую сустрэчу «Нам жыць і памятаць...». Інтэрактыў па творах Валянціны Драбышэўскай «Любіна сукенка». Пачатак у 14.00

28 студзеня — у бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на пасяджэнне клуба «Азарэнне» і літаратурна-музычную імпрэзу да свята Нараджэння Хрыстова «Феерверк святочнай сустрэчы». Пачатак у 17.30.

28 студзеня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабодская, 63) на прэзентацыю калектыўнага міжнароднага зборніка «Победилі. Перамаглі». Пачатак у 13.30.

28 студзеня — у публічную бібліятэку № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Полонез» (на рускай мове). Пачатак у 16.00.

29 студзеня — у Мінскі гарадскі тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы

імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Полонез» (на рускай мове). З удзелам Анатоля Аўруціна, Вольгі Багушыньскай, Сяргея Краўца і Іны Кравец. Пачатак у 17.30.

30 студзеня — у Нацыянальную бібліятэку Беларусі (беларуская зала) на літаратурны праект «20 пытанняў пісьменніку» з удзелам Змітрака Марозава. Пачатак у 15.00.

31 студзеня — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Літарынка» (вул. Рафіева, 7). Пачатак у 10.00.

31 студзеня — на творчы вечар паэта-песенніка Фёдара Баравога ў Нясвіжскім замку. Пачатак у 14.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей
Вольга Дадзімава

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА
Нумар падпісаны ў друку
23.01.2025 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 818

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 194

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцензуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

